

**ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

Μέλη της Επιτροπής

Πολυμέρης Βόγλης

Κωνσταντίνα Ανδριανοπούλου

Κώστας Κασβίκης

Γιώργος Κόκκινος

Χριστίνα Κουλούρη

Άγγελος Παληκίδης

Ζέτα Παπανδρέου

Τριαντάφυλλος Πετρίδης

Παναγιώτης Πυρπυρής

Βασιλική Σακκά

**Αθήνα
Μάρτιος 2017**

Περιεχόμενα

A. Θεωρητικό πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας	3
Εννοιολογικές διευκρινίσεις και δομή του Π.Σ. Ιστορίας	3
Γενικοί σκοποί του μαθήματος της Ιστορίας.....	5
Περιεχόμενο διδασκαλίας και μάθησης	8
Μέθοδοι και μέσα διδασκαλίας και μάθησης	10
Αξιολόγηση	12
Το πλαίσιο των νέων προγραμμάτων σπουδών.....	13
B. Πρόγραμμα Σπουδών για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση	17
Πρόγραμμα Σπουδών Γ΄ Δημοτικού	17
Πρόγραμμα Σπουδών Δ΄ Δημοτικού	20
Πρόγραμμα Σπουδών Ε΄ Δημοτικού	22
Πρόγραμμα Σπουδών Στ΄ Δημοτικού	25
Γ. Πρόγραμμα Σπουδών για την δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση	28
Γενικοί Σκοποί	28
Πρόγραμμα Σπουδών Α΄ Γυμνασίου	30
Πρόγραμμα Σπουδών Β΄ Γυμνασίου	36
Πρόγραμμα Σπουδών Γ΄ Γυμνασίου	41
Πρόγραμμα Σπουδών Α΄ Λυκείου	45
Δ. Το μάθημα της Ιστορίας στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου	50

Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εννοιολογικές διευκρινίσεις και δομή του Π.Σ. Ιστορίας

Η βιβλιογραφία, ξενόγλωσση και ελληνική, προτείνει διάφορες ονομασίες για τα προγραμματικά πλαίσια μέσα στα οποία καλούνται εκπαιδευτικοί και μαθητές-τριες να λειτουργήσουν στη σχολική εκπαίδευση: *αναλυτικά προγράμματα, αναλυτικά προγράμματα σπουδών, προγράμματα σπουδών και curricula*. Αυτά με τη σειρά τους παρουσιάζουν επιμέρους διακρίσεις: *παραδοσιακά αναλυτικά προγράμματα, κλειστά και ανοικτά curricula, προγράμματα διαδικασίας* κτλ. –σε συνάρτηση με την ευρύτερη φιλοσοφία για τη γνώση και την εκπαίδευση, το πολιτικό πλαίσιο λειτουργίας της, τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία, καθώς και με τις κυρίαρχες επιστημολογικές τάσεις στις κοινωνικές κυρίως επιστήμες.

Προκειμένου να συμβαδίζει η ελληνική εκπαίδευση με τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις στο διεθνή χώρο, επιβάλλεται να χρησιμοποιείται είτε ο όρος «curriculum» είτε ο όρος «πρόγραμμα σπουδών» αντί του όρου «αναλυτικό πρόγραμμα». Ο τελευταίος παραπέμπει μηχανιστικά σχεδόν σε ένα ανελαστικό, χρονικά προδιαγεγραμμένο και κανονιστικό διάγραμμα περιεχομένων διδασκαλίας-διδασκίας ύλης, με δασκαλοκεντρικές μεθόδους, οι οποίες απευθύνονται σε ένα ιδεατό τύπο μαθητή (προσδιορίζεται ως «μέσος όρος») και νομιμοποιούν τους αποκλεισμούς μέσα από κλειστού τύπου εξετασιοκεντρικές διαδικασίες αξιολόγησης. Στον αντίποδα, ο τύπος του curriculum ή προγράμματος σπουδών που προτείνουμε, χωρίς να παραβλέπει τη γνώση περιεχομένου, εστιάζει στη διαδικασία της μάθησης, επιδιώκει την καλλιέργεια γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων, αφήνει στον εκπαιδευτικό περιθώρια επιλογής, προσαρμογής και αναδιαμόρφωσης ανάλογα με το περιβάλλον της σχολικής τάξης και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών/τριών του, ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση και προκρίνει ποιοτικές μεθόδους αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου.

Προκειμένου να αποκτήσει το υπό διαμόρφωση προγραμματικό κείμενο συστηματικό χαρακτήρα και να είναι παιδαγωγικά έγκυρο και κυρίως εύχρηστο για τους εκπαιδευτικούς –αντίθετα με προηγούμενα αναλυτικά προγράμματα και κυρίως με αυτό του 2015 –πρέπει να είναι σαφές και ευσύνοπτο, να ισορροπεί ανάμεσα στη γνώση περιεχομένου και διαδικασίας, να μην αποδίδει κυρίαρχο ρόλο στο σχολικό εγχειρίδιο, να προτρέπει και να διευκολύνει (σε συνάρτηση με σοβαρές αλλαγές που επιβάλλεται ταυτόχρονα να γίνουν στο ωρολόγιο πρόγραμμα) τους εκπαιδευτικούς που είναι πρόθυμοι να εφαρμόσουν στις τάξεις τους τις καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης που αυτό εισηγείται. Από οργανωτική άποψη το curriculum/πρόγραμμα σπουδών καλό είναι να έχει την ακόλουθη δομή:

- 1) Σκοποί και στόχοι διδασκαλίας και μάθησης
- 2) Περιεχόμενα διδασκαλίας και μάθησης, συμπεριλαμβανομένου και του εννοιολογικού εξοπλισμού (πρωτογενείς και δευτερογενείς ιστορικές έννοιες) που θεωρείται αναγκαίος για τους μαθητές-τριες στο μάθημα της ιστορίας
- 3) Μεθοδολογικές αρχές, προτάσεις, καλές πρακτικές και μέσα διδασκαλίας
- 4) Αξιολόγηση και κριτική αποτίμηση της διδασκαλίας με την έννοια του ελέγχου επίτευξης των σκοπών και των στόχων, αλλά και των θεμελιωδών

δεξιοτήτων που επιδιώκεται να διαμορφώσουν οι μαθητές-τριες, παρά τις ατομικές και κοινωνικοπολιτισμικές τους ιδιομορφίες, δεδομένου ότι η ιστορία νοείται ως συλλογικό αγαθό.

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι τέσσερις αυτοί άξονες πρέπει να θεμελιώνονται πάνω στις ίδιες αρχές και να επικοινωνούν διαρκώς μεταξύ τους, ώστε να αποφεύγονται οι αντιφάσεις και παλινωδίες των παρελθόντων αναλυτικών προγραμμάτων, τα οποία παρέπεμπαν στην καλύτερη περίπτωση σε διπλωματικά κείμενα συμβιβασμών ανάμεσα σε ακραίες και απολύτως ασύμβατες μεταξύ τους ιδεολογικές, επιστημονικές και παιδαγωγικές αντιλήψεις, με αποτέλεσμα τελικά να αναπαράγουν ανιστορικές ιδεοληψίες και να επιτρέπουν, αν όχι να ενθαρρύνουν, βαθιά συντηρητικές και αυταρχικές μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης. Ενδεικτικό παράδειγμα της διασύνδεσης σκοπών, περιεχομένων, μεθόδων και αξιολόγησης είναι οι αξίες που επιδιώκεται να καλλιεργηθούν στους μαθητές-τριες. Αν πράγματι κύριος σκοπός του μαθήματος της ιστορίας είναι η καλλιέργεια ανθρωπιστικών και δημοκρατικών αξιών, θα πρέπει να επιλέγονται και να ενισχύονται ιστορικά θέματα που εστιάζουν στην κοινωνία και ειδικότερα στις μη προνομιούχες ιστορικά κοινωνικές ομάδες (π.χ. στη γυναίκα, στο παιδί, στα άτομα με αναπηρία, στις θρησκευτικές μειονότητες). Τα θέματα αυτά θα πρέπει να μελετώνται σε ένα ανοικτό σε ιδέες και δεκτικό σε κατευθύνσεις συνεργατικό περιβάλλον μάθησης, στο οποίο θα κυριαρχούν οι διερευνητικές και ευρετικές στρατηγικές διδασκαλίας και μάθησης, ενώ η αξιολόγηση δεν θα πρέπει να εστιάζει αποκλειστικά ή κυρίως στο γνωστικό αποτέλεσμα ούτε να προκρίνει τα γραπτά ατομικά διαγωνίσματα, αλλά να συμπεριλαμβάνει το σύνολο της διαδικασίας της μάθησης αφενός και τις πολλαπλές μορφές της συμμετοχής και δημιουργικής έκφρασης των μαθητών αφετέρου.

Στο νέο εκπαιδευτικό πλαίσιο που καλείται να ορίζει το curriculum/πρόγραμμα σπουδών ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι καθοριστικός. Μέχρι τώρα η πλειονότητα των εκπαιδευτικών που διδάσκουν ιστορία περιορίζονταν στη μηχανιστική διεκπεραίωση της διδακτέας ύλης, όπως αυτή οριζόταν κατ' έτος με εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας με βάση αποκλειστικά τις σελίδες των σχολικών εγχειριδίων. Το ζητούμενο ήταν να διδάσκονται με τις λιγότερες δυνατές απώλειες χρόνου, διαδοχικά τα ιστορικά γεγονότα, ώστε να μην υπάρχουν κενά στην ιστορική χρονογραμμή μεταξύ των σχολικών τάξεων. Με δεδομένη την έλλειψη επαρκούς διδακτικού χρόνου, οι εκπαιδευτικοί με επιστημονική συγκρότηση, τόσο σε επίπεδο ιστορικής γνώσης όσο και σε επίπεδο διδακτικής μεθοδολογίας, ήταν ουσιαστικά αδύνατο να κατορθώσουν να αξιοποιήσουν τις ικανότητές τους. Αντίθετα, ευνοούνταν ανειδίκευτοι στην ιστορία και τη διδακτική μεθοδολογία εκπαιδευτικοί, οι οποίοι έκαναν αποκλειστική χρήση του σχολικού εγχειριδίου και περιορίζονταν στη μηχανιστική αναπαραγωγή του και αξιολόγηση των μαθητών με βάση αυτό. Είναι λοιπόν σαφές ότι ένα σύγχρονο curriculum/πρόγραμμα σπουδών συναρτάται στενά με την επιστημονική συγκρότηση των εκπαιδευτικών, με τη συνεχή και συστηματική τους επιμόρφωση στο πλαίσιο των νέων πορισμάτων της εκπαιδευτικής έρευνας και με την λελογισμένη αυτονομία που πρέπει να απολαμβάνουν. Εξάλλου οι εκπαιδευτικοί ως διανοούμενοι της εκπαίδευσης έχουν βαρύνοντα λόγο στην κοινωνική αναπαραγωγή της γνώσης με αξιακό γνώμονα την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη, ενώ, ταυτόχρονα, καλούνται να κάνουν τις κατάλληλες κάθε φορά επιλογές μέσα στις εκάστοτε διαφοροποιούμενες συνθήκες διαμορφώνοντας προσίδια και τελεσφόρα περιβάλλοντα μάθησης, τα οποία θα συμπεριλαμβάνουν όλους τους μαθητές-τριες και θα ενθαρρύνουν την ελεύθερη έκφραση, το διάλογο, τη γόνιμη αντιπαράθεση και τη σύνθεση.

Γενικοί σκοποί του μαθήματος της Ιστορίας

Το μάθημα της ιστορίας αποτελούσε ανέκαθεν μέσο ιδεολογικής χειραγώγησης και φρονηματισμού της νέας γενιάς από την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Γι' αυτό και πίσω από το ερώτημα «γιατί διδάσκουμε ιστορία;» κρύβεται ένα άλλο θεμελιώδες ερώτημα: «Ποιον τύπο ανθρώπου και πολίτη θέλουμε να διαμορφώσουμε στο σχολείο;». Στις σύγχρονες δημοκρατικές και πολυπολιτισμικές κοινωνίες η απάντηση που δίνεται από τους θεσμικούς εκπαιδευτικούς φορείς είναι κοινή: «θέλουμε πολίτες με ιστορική σκέψη και συνείδηση».

Η **ιστορική σκέψη**, ωστόσο, όπως ορίζεται από τη σύγχρονη βιβλιογραφία, είναι καρπός της δομικής συνύπαρξης έξι αλληλεπιδρώντων και αλληλοσυμπληρούμενων παραγόντων (P. Seixas):

1. **Ιστορική σημασία (νοηματοδότηση και σημαντικότητα).** Σημαντικά θεωρούνται τα γεγονότα που επέφεραν μεγάλες αλλαγές σε βάθος χρόνου για μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Με αυτή την έννοια ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είναι αναμφίβολα γεγονός μεγάλης ιστορικής σημασίας. Είναι όμως ιστορικά σημαντική η ζωή ενός εργάτη ή ενός σκλάβου; Ή είναι σημαντική η ζωή των προγόνων ενός μαθητή, οι οποίοι είναι σημαντικοί για αυτόν, αλλά όχι απαραίτητα για τους άλλους; Επομένως, η ιστορική σημασία εξαρτάται από την οπτική και το σκοπό του καθενός. Ένα ιστορικό πρόσωπο ή γεγονός μπορεί να αποκτήσει σημασία, αν οι ιστορικοί το συνδέσουν με ευρύτερες τάσεις ή ιστορίες που φωτίζουν κάτι σημαντικό για τους ανθρώπους σήμερα. Για παράδειγμα, η ιστορία ενός εργάτη το 1918, μολονότι είναι ασήμαντη αν την συγκρίνει κανείς με το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μπορεί να γίνει σημαντική αν την προσεγγίσει κανείς με τρόπο που την κάνει μέρος μιας ευρύτερης ιστορίας: της ιστορίας των αγώνων των εργατών, της οικονομικής ανάπτυξης ή της μεταπολεμικής προσαρμογής και δυσαρέσκειας. Στην περίπτωση αυτή, η «ασήμαντη» ζωή αποκαλύπτει κάτι σημαντικό σε εμάς και έτσι αποβαίνει σημαντική. Εξηγήσεις του τύπου «είναι σημαντικό επειδή είναι γραμμένο στο βιβλίο ιστορίας» είναι ανεπαρκείς.
2. **Χρήση πρωτογενών πηγών.** Τα «σκουπίδια» της ιστορίας –γράμματα, έγγραφα, αρχεία, ημερολόγια, σχέδια, αφηγήσεις σε εφημερίδες, αντικείμενα, κτήρια, φωτογραφίες και άλλα ψίχουλα και κομμάτια που άφησαν πίσω τους αυτοί που πέθαναν –είναι θησαυροί για τον ιστορικό. Αυτά συνιστούν τις πρωτογενείς πηγές που αποκαλύπτουν τα μυστικά της ζωής στο παρελθόν. Οι ιστορικοί μαθαίνουν να διαβάζουν και να μελετούν αυτές τις πηγές. Η ανάγνωση μιας πηγής με σκοπό την τεκμηρίωση απαιτεί μια διαφορετική προσέγγιση από την ανάγνωση με σκοπό την πληροφόρηση. Τα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας γενικά χρησιμοποιούνται περισσότερο σαν τηλεφωνικός κατάλογος: Οι μαθητές-τριες βρίσκουν σε αυτά πληροφορίες των οποίων την εγκυρότητα και την ακρίβεια δεν αμφισβητεί. Αντίθετα, οι πρωτογενείς πηγές πρέπει να διαβάζονται διαφορετικά. Για να τις χρησιμοποιήσουμε σωστά, τις τοποθετούμε στα ιστορικά τους συγκείμενα και βγάζουμε συμπεράσματα από αυτές προκειμένου να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε περισσότερα πάνω στο τι συνέβαινε, όταν αυτές δημιουργήθηκαν. Υπό αυτή την έννοια, η συστηματική και εξακολουθητική ενασχόληση στη σχολική τάξη με πρωτογενείς ιστορικές πηγές, και μάλιστα με πολυτροπικές και

πολυπρισματικές, έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης.

3. **Συνέχεια και αλλαγή.** Οι μαθητές-τριες μερικές φορές εσφαλμένα αντιλαμβάνονται την ιστορία ως μια απλή σειρά γεγονότων. Από τη στιγμή που αρχίζουν να κατανοούν την ιστορία ως μια σύνθετη ανάμειξη συνέχειας και αλλαγής, αποκτούν μια θεμελιωδώς διαφορετική αίσθηση για το παρελθόν. Γι' αυτό είναι απολύτως αναγκαίο να καλλιεργούνται ήδη από την προσχολική ηλικία όχι μόνο χρονολογικές έννοιες (όπως π.Χ., μ.Χ., αιώνας, χιλιετία κτλ.) αλλά και έννοιες που αποκαλύπτουν την πολλαπλότητα του ιστορικού χρόνου και τα διαφορετικά επίπεδα-χρονικότητες της ιστορικής ζωής. Πρωταρχική σημασία έχει η εννοιολόγηση του χρόνου και ειδικότερα η αντίληψη των εσωτερικών διαφοροποιήσεων του ιστορικού χρόνου: κυκλικός χρόνος της φύσης, ψυχολογικός χρόνος, ιστορικός χρόνος, πρώτο/ύστερο, παρόν, παρελθόν, μέλλον, συνέχεια/μεταβολή, αδράνεια/στασιμότητα, διάρκεια, περίοδος, διαδοχή, συγχρονία/διαχρονία, βραχύς χρόνος, μακρός χρόνος, συγκυρία, κύκλος.
4. **Αιτία και αποτέλεσμα.** Εξετάζοντας τόσο τις τραγωδίες όσο και τα επιτεύγματα στο παρελθόν, συνήθως γεννώνται στο μυαλό ερωτήσεις του τύπου «πώς», «υπό ποιες προϋποθέσεις» και «γιατί». Αυτές οι ερωτήσεις δίνουν το έναυσμα για την έρευνα των αιτιών: Ποιες ήταν οι ενέργειες, οι πεποιθήσεις και οι περιστάσεις που οδήγησαν σε αυτές τις συνέπειες; Στην ιστορία, αντίθετα με τη γεωλογία και την αστρονομία, πρέπει να σκεφτόμαστε τον ανθρώπινο παράγοντα. Οι άνθρωποι, είτε ως άτομα είτε ως ομάδες, παίζουν ρόλο στην προώθηση, τη διαμόρφωση και την αντίσταση στην αλλαγή. Οι άνθρωποι έχουν κατά κανόνα κίνητρα και λόγους για να ενεργήσουν ή όχι, αλλά οι αιτίες των ιστορικών γεγονότων πηγαινούν πέρα από αυτό. Οι αιτίες είναι πολλαπλές και πολυεπίπεδες, ενώ συνδέουν μεταξύ τους μακράς διάρκειας ιδεολογίες, θεσμούς και συνθήκες, και βραχύβια κίνητρα και πράξεις.
5. **Υιοθέτηση ιστορικής οπτικής.** Παρά τη συνέχεια του ιστορικού χρόνου και τις επιβιώσεις του παρελθόντος στο παρόν, «το παρελθόν είναι μια ξένη χώρα». Για αυτό και είναι δύσκολο να το κατανοήσουμε. Η συνειδητοποίηση της διαφορετικότητας του παρελθόντος είναι μεγάλη πρόκληση για τους μαθητές-τριες. Όμως η ανταπόκριση στην πρόκληση αυτή φωτίζει με συναρπαστικό τρόπο το εύρος της ανθρώπινης συμπεριφοράς, των πεποιθήσεων, των αντιλήψεων και της κοινωνικής οργάνωσης. Προσφέρει εναλλακτικές ερμηνείες στη δεδομένη και συμβατική γνώση και διευρύνει τους ορίζοντες της σκέψης δίνοντας ιστορικό νόημα και στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τις σύγχρονες συνθήκες και τα γεγονότα. Άλλωστε, η υιοθέτηση ιστορικής οπτικής αντιβαίνει στον αναχρονισμό και αποδομεί τον παροντισμό, την τάση δηλαδή των ατόμων στις σημερινές κοινωνίες να αντιλαμβάνονται και να ερμηνεύουν το παρελθόν με όρους του δικού τους παρόντος –αντίληψη που εργαλειοποιεί το παρελθόν, συρρικνώνει τον ορίζοντα προσδοκιών και γενικότερα έχει σοβαρές συνέπειες και στη στάση τους απέναντι σε όλες τις σύγχρονες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής ετερότητας, καθώς και σε ό,τι θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ιστορική δημιουργικότητα των κοινωνιών.
6. **Κατανόηση των ηθικών διαστάσεων της ιστορίας.** Παρά την ιστορικότητα της συμπεριφοράς των ανθρώπων, των νοοτροπιών και του κώδικα των αξιών

τους, έχουμε πάντα την τάση να διατυπώνουμε ηθικές κρίσεις για τις πράξεις και τις επιλογές των ανθρώπων στο παρελθόν. Σύγχρονα ερωτήματα, όπως «έχουμε χρέος να θυμόμαστε αυτούς που έπεσαν υπερασπιζόμενοι την εθνική ανεξαρτησία ή μαχόμενοι για την ελευθερία» ή «πώς κρίνουμε μαζικά εγκλήματα, όπως το Ολοκαύτωμα, οι γενοκτονίες και τα σταλινικά γκουλάγκ», αποτελούν αναπόφευκτα μέρος της ηθικής διάστασης της ιστορίας. Αυτό δημιουργεί ένα φαινομενικό παράδοξο. Η υιοθέτηση της ιστορικής οπτικής απαιτεί να κατανοούμε τις διαφορές ανάμεσα στο δικό μας ηθικό σύμπαν και σε αυτά των παρελθουσών κοινωνιών. Δεν θέλουμε να επιβάλουμε τα δικά μας αναχρονιστικά πρότυπα πάνω στο παρελθόν. Την ίδια στιγμή, η πλήρης νοήματος ιστορία δεν μεταχειρίζεται με ουδέτερο τρόπο τους κτηνώδεις εμπόρους σκλάβων, τους ενθουσιώδεις ναζί ή τους ευρωπαϊούς αποικιοκράτες. Οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν ιστορία οφείλουν να αποφεύγουν να χρωματίζουν τις αφηγήσεις τους με ηθικές κρίσεις, αλλά όταν όλα έχουν ειπωθεί και εφόσον θέλουμε η ιστορία να είναι μεστή νοήματος, τότε πρέπει να αφήνεται χώρος για την έκφραση ηθικών κρίσεων. Η προσδοκία να μάθουν οι μαθητές-τριες κάτι από το παρελθόν που θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν και να λάβουν αποφάσεις για τα ηθικά ζητήματα του σήμερα, δεν πρέπει να απεμπολείται, παρά τους προφανείς κινδύνους που εγκυμονεί.

Αναγκαίος όρος για να επιτευχθούν τα παραπάνω είναι η ανάπτυξη κριτικής σκέψης. **Κριτική σκέψη** δεν είναι, όπως διατείνονται ορισμένοι, ο αυθαίρετος και περιστασιακός σχολιασμός προσώπων, γεγονότων ή θεσμών του ιστορικού παρελθόντος ή του παρόντος. Η κριτική σκέψη είναι η δομική ολοκλήρωση και ο συνδυασμός νοητικών και ψυχολογικών δεξιοτήτων που είναι δυνατό να καλλιεργηθούν στο μάθημα της ιστορίας. Τέτοιες δεξιότητες είναι η αναλυτική και συνθετική ικανότητα, η επιχειρηματολογία, η τεκμηρίωση, η διακρίβωση της αιτιότητας που συνδέει τα ιστορικά γεγονότα μεταξύ τους, η αποκάλυψη των αξιών και των κινήτρων που καθοδήγησαν τη δράση ατόμων και ομάδων, η κατανόηση της ιστορικότητας των γεγονότων και των φαινομένων, η ιστορική ενσυναίσθηση. Για να καλλιεργηθούν οι δεξιότητες αυτές, θα πρέπει να περιοριστεί ως διδακτική πρακτική η ιστορική αφήγηση και να δοθεί εύλογος διδακτικός χρόνος για την εφαρμογή στρατηγικών και τεχνικών που στηρίζονται στην ιστορική ανάλυση και ερμηνεία και ταυτόχρονα αξιοποιούν μεθοδικά και σε βάθος τις ιστορικές πηγές.

Η διδασκαλία της ιστορίας στοχεύει επιπλέον στην **καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας**, δηλαδή του αισθήματος του ανήκειν σε μια εθνική κοινότητα η οποία έχει διαμορφωθεί μέσα από ιστορικές διαδικασίες. Βασικός στόχος είναι η ανάπτυξη της κριτικής συλλογικής αυτογνωσίας, ώστε οι μαθητές-τριες να κατανοούν το παρόν μέσα στο οποίο ζουν και το περιεχόμενο της εθνικής τους ταυτότητας –να κατανοήσουν δηλαδή ότι και η εθνική τους ταυτότητα έχει ιστορία. Η υιοθέτηση της ιστορικής οπτικής στην προσέγγιση του εθνικού παρελθόντος επιτρέπει την ιστορικοποίηση της ταυτότητας και την αναγνώριση της ετερότητας όχι μόνο εκτός αλλά και εντός του έθνους (π.χ. διαφορές και διακρίσεις βάσει φύλου, κοινωνικής τάξης, γλώσσας, εθνοτικής καταγωγής κλπ.). Αυτό σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να αναλύσουν τον εθνικό χρόνο, να αναδείξουν την πολυπλοκότητα της εθνικής ταυτότητας και να εστιάσουν στις έννοιες της συνέχειας και της αλλαγής. Η διδασκαλία της ιστορίας έχει, επομένως, ως κύριο στόχο να καλλιεργήσει μια πλουραλιστική και ανεκτική εθνική ταυτότητα, η οποία θα είναι απαλλαγμένη από

μισαλλοδοξία και ξενοφοβία. Αυτό συνδυάζεται με την καλλιέργεια της δημοκρατικής συνείδησης και την καλλιέργεια ανθρωπιστικών αξιών.

Ιστορία διδάσκουμε για να καλλιεργήσουμε **δημοκρατική συνείδηση**. Και επειδή η δημοκρατία αποστρέφεται το δογματισμό και την αυθεντία, ενώ ενθαρρύνει τον πλουραλισμό των απόψεων, δημοκρατικό χρέος απέναντι στις επερχόμενες γενιές πολιτών είναι η αποκήρυξη της μονοδιάστατης ανάγνωσης του παρελθόντος και της μοναδικότητας της ιστορικής αλήθειας. Το Συμβούλιο της Ευρώπης σε μια πρόσφατη έκδοσή του, η οποία βασίστηκε σε μια μακρά και συστηματική έρευνα, παρουσιάζει ένα «Μοντέλο ικανοτήτων για τη δημοκρατική κουλτούρα», οι οποίες κρίνει αναγκαίο να καλλιεργηθούν στην εκπαίδευση γενικά και όχι μόνο στο μάθημα της ιστορίας, προκειμένου να ενισχυθεί η συνεκτικότητα των σύγχρονων ευρωπαϊκών πολυπολιτισμικών κοινωνιών στη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αξιών χωρίς αποκλεισμούς (Council of Europe, *Competences for Democratic Culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies*, Strasbourg 2016). Το μοντέλο αυτό περιλαμβάνει είκοσι ικανότητες, τις οποίες κατανέμει σε τέσσερις αναλυτικές κατηγορίες: *αξίες, στάσεις, δεξιότητες και γνώση και κριτική ικανότητα*. Τη δημοκρατική κουλτούρα των νέων πολιτών στις παρούσες συνθήκες μορφοποιεί ένα σύνολο δεξιοτήτων, όπως η ενσυναίσθηση, η κατανόηση, ο σεβασμός και η ανεκτικότητα της πολιτισμικής ετερότητας, το αίσθημα ευθύνης, η ανάλυση και κριτική κατανόηση των διαφορετικών οπτικών απέναντι στο ίδιο γεγονός, η ανακάλυψη της λογικής αλληλουχίας των συμβάντων, η αποδόμηση της ρητορικής του πολιτικού λόγου και της προπαγάνδας, η αξιολόγηση βάσει λογικών κριτηρίων, η κριτική επεξεργασία στερεοτύπων και προκαταλήψεων κτλ. Γίνεται φανερό λοιπόν ότι η ιστορική εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει κρίσιμο και αποφασιστικό ρόλο στην καλλιέργεια της δημοκρατικής συνείδησης των νέων ανθρώπων και να αποτελέσει ανασχετικό φραγμό στην ξενοφοβία, το μίσος, τη μισαλλοδοξία και την εθνική και πολιτισμική περιχαράκωση.

Ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας του μαθήματος επιβάλλει αφενός την **καλλιέργεια αξιών**, όπως η υπευθυνότητα, ο αλληλοσεβασμός, η αλληλεγγύη, η ελευθερία, η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη και αφετέρου τη διαρκή κριτική επεξεργασία και αναίρεση στερεοτύπων και προκαταλήψεων εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών, κοινωνικών, έμφυλων, πολιτικών και πολιτισμικών. Άλλωστε, θεμελιώδης αρχή της ανθρωπιστικής παιδείας είναι να κατανοήσουμε ότι αυτά που ενώνουν τους λαούς είναι περισσότερα και πιο ισχυρά από αυτά που τους χωρίζουν και ότι, παρά τις ιστορικές και πολιτισμικές τους διαφορές, μπορούν και οφείλουν να συνυπάρξουν και να συνεργαστούν για το κοινό καλό. Αυτός ο σκοπός δεν σημαίνει ότι πρέπει να αποσιωπώνται ή να υποβαθμίζονται οι ιστορικές συγκρούσεις μεταξύ των λαών. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριές τους οφείλουν να τις φωτίζουν, να τις διαχειρίζονται, να τις αναλύουν και να τις κατανοούν με ψυχραιμία και ρεαλισμό αποφεύγοντας την εθνικιστική ή λαϊκιστική ρητορεία που αναπαράγει την εμπάθεια, τις προκαταλήψεις και το δογματισμό.

Περιεχόμενο διδασκαλίας και μάθησης

Αναγκαία προϋπόθεση για την πραγματοποίηση οποιασδήποτε μεταρρύθμισης στο μάθημα της Ιστορίας είναι η αναθεώρηση του συστήματος των επάλληλων κύκλων, το οποίο εφαρμόζεται εδώ και τέσσερις δεκαετίες στη χώρα μας. Σύμφωνα με αυτό η

ιστορική ύλη χωρίζεται σε τρεις κύκλους, την αρχαία, μεσαιωνική και νεότερη εποχή, καθένας από τους οποίους διδάσκεται τρεις φορές, μια στο Δημοτικό, μια στο Γυμνάσιο και μια στο Λύκειο. Το σύστημα αυτό όχι μόνο εγκαταλείπεται στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, αλλά, κρίνοντας εκ του αποτελέσματος, είναι φανερό ότι έχει αποτύχει σε όλα τα επίπεδα. Οι διδάσκοντες συναγωνίζονται σε ταχύτητα να ολοκληρώσουν την ύλη κάθε τάξης, ώστε να μη μείνουν αδιάδακτες ολόκληρες ιστορικές περιόδους. Ωστόσο, πολλοί από αυτούς, κυρίως όσοι αγωνιούν για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας τους και επιδιώκουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών τους σε αυτή, δεν προλαβαίνουν να διδάξουν ολόκληρες ιστορικές περιόδους, όπως η προϊστορία (κυρίως η Παλαιολιθική και Νεολιθική περίοδος, οι προϊστορικοί πολιτισμοί της Ανατολής), η Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή, η Οθωμανική Κυριαρχία, ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, η Γαλλική Επανάσταση και κυρίως η ιστορία μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Εξάλλου, αποβαίνει πρακτικά ανέφικτη η εφαρμογή βιωματικών, ερευνητικών και συνεργατικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης. Την επαναδιαπραγμάτευση των περιεχομένων της ιστορικής εκπαίδευσης στο σχολείο επιβάλλει άλλωστε και η ενοποίηση των Προγραμμάτων Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Ένα άλλο πρόβλημα μαζί με την διδασκαλία σε κύκλους είναι η γραμμική χρονικά διάταξη της ύλης από τα παλαιότερα στα σύγχρονα. Αυτή η επιλογή επίσης αναπαράγει την αντίληψη για την αδιάσπαστη ιστορική συνέχεια στο χρόνο, κυρίως του εθνικού υποκειμένου, παράγει μια αντίληψη για το παρελθόν ως μια αδιάκοπη και εξελικτική πορεία προς την πρόοδο και δημιουργεί σοβαρά προβλήματα κατανόησης του χρόνου, κυρίως στους μαθητές-τριες του Δημοτικού, οι οποίοι σε αντίθεση με άλλα εκπαιδευτικά συστήματα (π.χ. Γαλλία, Αγγλία, Ουαλία), ξεκινούν τη μελέτη της ιστορίας από το ανοίκειο και πολύ μακρινό παρελθόν αντί να εξοικειώνονται με την προσωπική τους ιστορία, την ιστορία της οικογένειας, του σχολείου και της κοινότητάς τους.

Η νέα αντίληψη για τα περιεχόμενα της διδασκαλίας της Ιστορίας προωθεί την άρση της πρωτοκαθεδρίας της πολιτικής ιστορίας (κυρίως όταν αυτή προσεγγίζεται με συμβατικό τρόπο), που εστιάζει στην πολιτική, στρατιωτική και διπλωματική δράση των μεγάλων προσωπικοτήτων, και τη στροφή σε πεδία όπως η κοινωνική, η οικονομική και η πολιτισμική ιστορία, η ιστορία των θεσμών και των ιδεών, η ιστορία της τέχνης, η ιστορία του περιβάλλοντος και του κλίματος κ.ά. Νευραλγικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή μπορούν να διαδραματίσουν εναλλακτικές μορφές ιστορικής εκπαίδευσης οι οποίες ενθαρρύνουν τη βιωματική κατανόηση και έρευνα του παρελθόντος, όπως είναι η μικροϊστορία, η τοπική ιστορία και η μουσειακή εκπαίδευση. Πρέπει να τονιστεί ότι, σε κάθε περίπτωση, είναι αναγκαίο να συνδεθούν οι θεματικές ιστορικές προσεγγίσεις με σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις και να αποφευχθεί η συγγραφή εγχειριδίων πρόσφορων για αποστήθιση.

Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο να διασυνδεθεί η ελληνική ιστορία με την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια και κυρίως με την ιστορία των βαλκανικών και μεσογειακών λαών, με τους οποίους οι Έλληνες διαχρονικά βρίσκονταν σε συνεχή αλληλεπίδραση. Οι συνάψεις αυτές θα βοηθήσουν να κατανοήσουμε ότι πολλά από τα γεγονότα που συνέβησαν στην ελληνική ιστορία αποτελούν πτυχές σύνθετων και ευρύτερων υπερεθνικών και υπερ-κρατικών ιστορικών διεργασιών.

Καλό θα ήταν, ακόμη, να συμπεριληφθεί στα περιεχόμενα της ιστορικής εκπαίδευσης η πολυπολιτισμική και διαπολιτισμική διάσταση της Ιστορίας και ειδικότερα η ανάδειξη πολιτισμών που δεν είναι συμβατοί με τις κυρίαρχες ευρωκεντρικές αντιλήψεις για την πρόοδο. Οι πολυπολιτισμικές και διαπολιτισμικές ιστορικές προσεγγίσεις μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην κατανόηση και αποδοχή της ετερότητας και στην άρση των πολιτισμικών και φυλετικών στερεοτύπων για λαούς πέραν του δυτικού κόσμου.

Καίριας σημασίας για το μάθημα της ιστορίας στο σχολείο είναι οι ιστορικές έννοιες. Υπάρχουν συστατικές έννοιες στην ίδια τη συγκρότηση του ιστορικού λόγου, ταυτόσημες με ό,τι η βρετανική σχολή της διδακτικής της ιστορίας ονομάζει δευτερογενείς έννοιες. Ο συστατικός / δομικός τους χαρακτήρας τις καθιστά ικανούς και αναγκαίους παράγοντες για την ιστορική μάθηση γενικώς, επομένως καθοριστικούς ήδη από την αφετηρία της ιστορικής εκπαίδευσης στις πρώτες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Χωρίς αυτές, υποστηρίζει, η ιστορική σκέψη και κατανόηση, η κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση ερμηνευτικών σχημάτων, η ίδια η νοηματοδότηση του παρελθόντος κρίνονται αδύνατες, ενώ η ιστορική παιδεία θεμελιώνεται σε «πήλινα πόδια». Οι γνωστικές κατηγορίες άλλοτε προσδίδουν συνοχή και ενότητα στη βιωμένη εμπειρία των παιδιών και στο νοητικό-ψυχικό πλέγμα που διαμορφώνουν κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησής τους, ενώ άλλοτε αντιτάσσονται σε αυτά προκαλώντας γνωστική σύγκρουση.

Η μύηση στην ιστορική έρευνα και την εξέταση των ιστορικών πληροφοριών οφείλει να αρθρώνεται σε διαδοχικές φάσεις, οι οποίες έχουν α) ως σημείο έναρξης τον καθημερινό χρόνο, τον οικείο χώρο των παιδιών και το άμεσο παρελθόν, β) ως ενδιάμεσους σταθμούς το προσωπικό παρελθόν των παιδιών, το οικογενειακό παρελθόν των γονέων και των παππούδων (επιβάλλεται η θεματική προσέγγιση), καθώς και το τοπικό παρελθόν, και, τέλος, γ) ως επιστέγασμα τη μελέτη του παρελθόντος του έθνους και ολόκληρης της ανθρωπότητας (λαοί, πολιτισμοί, ιστορικές περιόδους στη συγχρονικότητά τους). Με τον τρόπο αυτό, διαμορφώνεται μια αλληλουχία ομόκεντρων κύκλων ή ένα φάσμα συνεχώς διευρυνόμενων οριζώντων τόσο χρονικά και χωρικά όσο και θεματολογικά, που συνεπάγονται α) την επέκταση και εμπάθυνση του θεματολογικού ανύσματος της ιστορικής γνώσης (αύξηση των ιστορικών πληροφοριών), β) τον προβληματισμό για την αναζήτηση, την εύρεση, τη γνησιότητα και την αξιοπιστία των ιστορικών πηγών και γ) τη σταδιακή κατάκτηση της ιστορικής ορολογίας. Ταυτόχρονα, όμως, συνεπάγονται και τον πολλαπλασιασμό των ερεθισμάτων και των κινήτρων για περαιτέρω επεξεργασία των γνωστικών κατηγοριών.

Μέθοδοι και μέσα διδασκαλίας και μάθησης

Το μάθημα της Ιστορίας δεν θα απελευθερωθεί από τα δεσμά της μετωπικής αφήγησης και της μηχανικής αποστήθισης, παρά μόνο όταν αναμορφωθεί με βάση τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης. Η θεωρία του οικοδομισμού/κονστρουκτιβισμού, η κοινωνικοπολιτισμική θεωρία, οι θεωρίες της εμπλαισιωμένης μάθησης και της γνωστικής μαθητείας υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος κατακτά ουσιαστικά τη γνώση με ενεργητικό τρόπο, ερευνώντας, ανακαλύπτοντας και στοχαζόμενος, ενταγμένος σε

συλλογικότητες όπου αλληλεπιδρά, προχωρώντας βήμα προς βήμα από τα γνωστά στα άγνωστα. Και τα κάνει όλα αυτά, όταν και επειδή έχει γνωστικό κίνητρο, όταν και επειδή επιθυμεί να λύσει ένα πρόβλημα, μια γνωστική απορία. Διαμορφώνοντας ανάλογα μαθησιακά περιβάλλοντα, διδάσκοντας μέσα σε αυτά και, κυρίως, διαμορφώνοντας νέα, παιδαγωγικά έγκυρα και λειτουργικά αξιολογικά κριτήρια, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αφυπνίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών τους και να τους προσφέρουν συναρπαστικές γνωστικές εμπειρίες.

Για να επιτευχθεί αυτό όμως πρέπει να εκπληρωθούν ορισμένες προϋποθέσεις. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

1. Να μην μονοπωλεί το σχολικό εγχειρίδιο τη διδακτική διαδικασία και κυρίως την αξιολόγηση αρχίζοντας από τις εισαγωγικές εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο, δεδομένου ότι γίνεται επίκληση στο πνεύμα και στις απαιτήσεις αυτών των εξετάσεων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ακόμη και στο Δημοτικό.
2. Να δοθεί περισσότερη έμφαση όχι στην απομνημόνευση πληροφοριών αλλά στην ιστορική κατανόηση και σκέψη. Ο έλεγχος του βαθμού κατανόησης του ιστορικού περιεχομένου μπορεί να πραγματοποιείται εύκολα με κατάλληλες ερωτήσεις ή με παραφράσεις, αλλά και με πολύπλευρες δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης των μαθητών, οι οποίες θα αποτελούν μέρος της μαθησιακής διαδικασίας και όχι ρητές μορφές εξέτασης.
3. Θεμελιώδους σημασίας στις σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας της Ιστορίας είναι η χρήση ιστορικών πηγών (γραφτών, οπτικών, ηχητικών κτλ.). Οι πηγές μέχρι σήμερα στη σχολική εκπαίδευση χρησιμοποιούνται κατά κανόνα στην τελευταία φάση της διδασκαλίας, προκειμένου να επιβεβαιώσουν την ιστορική αφήγηση και να τεκμηριώσουν τη μια και μοναδική ιστορική αλήθεια που προβάλλεται στο σχολικό εγχειρίδιο. Ωστόσο, οι πηγές πρέπει να αποτελούν τη βάση της διδασκαλίας, να αξιοποιούνται κριτικά και να ενεργοποιούν την ερευνητική και ανακαλυπτική διάθεση των παιδιών, ενώ πρόθεση του/της εκπαιδευτικού πρέπει να είναι να ενθαρρύνει τη δημιουργική και ευφάνταστη «συνομιλία» τους με την πηγή. Κριτική αξιοποίηση της ιστορικής πηγής σημαίνει οι μαθητές/τριες να μπορούν να ελέγχουν την αξιοπιστία και την εγκυρότητά της, να διακρίβωνουν την οπτική γωνία και τις προθέσεις του δημιουργού της, να την εντάσσουν στο ιστορικό της πλαίσιο, να διατυπώνουν ερωτήματα και να αναζητούν απαντήσεις, να αντλούν πληροφορίες τις οποίες θα αντιπαραβάλουν με ανάλογες πληροφορίες που συνέλεξαν από άλλες πηγές.
4. Κοινή παρατήρηση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν Ιστορία είναι η ανεπάρκεια και η ακαταλληλότητα της πλειονότητας των πηγών που περιέχονται στα σχολικά εγχειρίδια και στα βιβλία για το δάσκαλο και τον καθηγητή. Γι' αυτό και κοινό αίτημα είναι η ψηφιοποίηση ενός ικανού σώματος ιστορικών πηγών, που να αντιστοιχούν στην κατηγοριοποίηση της ύλης των Προγραμμάτων Σπουδών και των σχολικών εγχειριδίων, και η ηλεκτρονική διάθεσή τους μέσω του σχολικού δικτύου.
5. Η χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) θα βοηθούσε σημαντικά στην αναβάθμιση του μαθήματος, υπό την προϋπόθεση ότι θα αξιοποιούνταν ως εργαλεία διδασκαλίας σε ένα μαθητοκεντρικό περιβάλλον μάθησης και ότι θα διασφαλιζόνταν η επιστημονική εγκυρότητα και η παιδαγωγική καταλληλότητα των αντλούμενων πληροφοριών. Οι Τ.Π.Ε. δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να καταργήσουν τα συμβατικά μέσα διδασκαλίας (σχολικά εγχειρίδια,

βιβλιοθήκες, χάρτες, φωτογραφίες κτλ.) αλλά να λειτουργήσουν παραπληρωματικά με αυτά. Προς την κατεύθυνση αυτή θα βοηθούσε σημαντικά η δημιουργία «Εργαστηρίου Ιστορίας» σε κάθε σχολείο.

6. Οι βασικές αδυναμίες που παρατηρούνται στους μαθητές/τριες έχουν να κάνουν, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, γενικά με τον διάχυτο παροντισμό, το καθεστώς ιστορικότητας που δεσπόζει στο μετανεωτερικό κόσμο, και ειδικά με την απουσία αναφοράς στο παρελθόν, με την αντίληψη του ιστορικού χρόνου και χώρου και με τον σύνθετο και αφηρημένο χαρακτήρα του ιστορικού λόγου που, ως γνωστόν, προϋποθέτει ανεπτυγμένες δεξιότητες αποκωδικοποίησης και κωδικοποίησης νοημάτων. Οι διεθνείς έρευνες στη Διδακτική της Ιστορίας συγκλίνουν στην άποψη ότι οι αδυναμίες αυτές μπορούν να ξεπεραστούν με τη συστηματική χρήση εποπτικού υλικού, εννοιολογικών χαρτών και κυρίως με την ανάπτυξη βιωματικών δραστηριοτήτων (κατασκευή χαρτών, εικαστικών έργων, ιστορικών χρονογραμμών, δραματοποίηση, παιχνίδι ρόλων, διαλογική αντιπαράθεση (debate), επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία και ιστορικούς χώρους, κτλ.), που εμπλέκουν ενεργητικά το σύνολο των μαθητών/τριών της τάξης και ιδιαίτερα αυτούς/ές που αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες, είτε πρόκειται για μαθητές-τριες με ειδικές ανάγκες είτε πρόκειται για παιδιά προσφύγων και μεταναστών είτε πρόκειται για παιδιά μειονοτήτων.
7. Η εφαρμογή σύγχρονων στρατηγικών διδασκαλίας και η επιδίωξη της ποιότητας στη μάθηση απαιτεί χρόνο. Οι δυο ώρες διδασκαλίας που διατίθενται σήμερα σε όλες τις τάξεις της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (εκτός της Γ΄ Γυμνασίου) δεν επαρκούν. Το Υπουργείο Παιδείας πρέπει να εξετάσει σοβαρά την περίπτωση να προστεθεί άλλη μια διδακτική ώρα στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα. Αυτό θα προσφέρει τη δυνατότητα να αφιερώνονται δυο συνεχόμενες ώρες στη διεξαγωγή ανακαλυπτικών και βιωματικών δραστηριοτήτων σε συνεργατική βάση, ενώ στη μια ώρα που υπολείπεται να αναπτύσσονται πιο συμβατικές μορφές διδασκαλίας.

Αξιολόγηση

Πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι τώρα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το μοναδικό τμήμα που αξιολογείται είναι οι μαθητές-τριες. Δεν υφίστανται θεσμοί αξιολόγησης των curricula, των σχολικών εγχειριδίων, των διοικητικών μηχανισμών, των σχολικών μονάδων, των εκπαιδευτικών κτλ. και επομένως δεν υπάρχει μια οργανωμένη βάση αναφοράς για το σχεδιασμό πολιτικών που θα αποσκοπούν στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου. Στο διεθνή χώρο η περίπτωση των ΗΠΑ είναι ενδεικτική των δυο τάσεων που συγκρούονται σήμερα όσον αφορά στην αξιολόγηση. Από τη μια πλευρά, η τεχνοκρατική και φιλελεύθερη τάση αξιοποιεί μεγάλης κλίμακας αξιολογήσεις που διενεργούνται μια φορά το χρόνο, είναι ποσοτικές και βαθμολογούν γνώσεις περιεχομένου και βασικές δεξιότητες των μαθητών με σκοπό τη λογοδοσία/καταλογισμό ευθυνών, την ενίσχυση της χρηματοδότησης στα σχολεία που κατατάσσονται ψηλά με βάση τις επιδόσεις των μαθητών/τριών τους ή στην επιβολή κυρώσεων σε σχολεία και σε εκπαιδευτικούς με χαμηλές επιδόσεις. Από την άλλη πλευρά, προτείνεται η καθιέρωση ενός συστήματος αξιολόγησης που εφάρμοσε πιλοτικά το National Board for Professional Teaching Standards σε αρκετές Πολιτείες της Αμερικής με εντυπωσιακά αποτελέσματα. Πρόκειται για ένα συνεκτικό και συνεχές σύστημα αξιολόγησης το οποίο βασίζεται σε ποιοτικά κριτήρια, εστιάζει στη σχέση δασκάλου-μαθητή, συνδέει τη μάθηση με τη διδασκαλία, θέτει σε δεύτερη μοίρα τις βαθμολογικές επιδόσεις των μαθητών και προκρίνει τον φάκελο του

εκπαιδευτικού, ο οποίος θα ανανεώνεται περιοδικά και εμπεριέχει ερευνητικά πρωτόκολλα, μαθητικές εργασίες, περιγραφικές εκθέσεις, δραστηριότητες, υλικά κτλ. Το σύστημα αυτό μετατοπίζει το ενδιαφέρον από το αποτέλεσμα της διδασκαλίας στην πορεία και στις διαδικασίες της μάθησης, ενώ ερευνά τους τρόπους με τους οποίους μαθητευόμενοι που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα αποκτούν κατανόηση, κίνητρα μάθησης, συνεργατικό πνεύμα και βαθιά εφαρμογή της γνώσης στην επίλυση προβλημάτων και στην επικοινωνία σε αυθεντικά περιβάλλοντα. Σημαντικό στοιχείο σε αυτή τη μορφή της αξιολόγησης είναι ότι διαμορφώνει κοινά πρότυπα διδασκαλίας τα οποία με τη σειρά τους διαμορφώνουν και τα κριτήρια εκπαίδευσης και πιστοποίησης των αρχάριων εκπαιδευτικών. Αυτό με τη σειρά του ενδυναμώνει τα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημιακών τμημάτων που εκπαιδεύουν μελλοντικούς εκπαιδευτικούς και, όχι σπάνια, οδηγεί στην αναθεώρησή τους. Ο τύπος αυτός της αξιολόγησης μπορεί να προσφέρει εξαιρετικά αποτελέσματα, αφού θα παρακινήσει τους δασκάλους ιστορίας, μελλοντικούς, αρχάριους και ώριμους, να σχεδιάσουν τη διδασκαλία τους και να αναστοχαστούν μετά από αυτήν λαμβάνοντας υπόψη τις νοητικές αναπαραστάσεις, τις οποίες φέρουν οι ίδιοι και οι μαθητές-τριες τους ως άτομα και ως μέλη συλλογικοτήτων με ιστορικά προσδιορισμένη πολιτισμική, φυλετική, εθνική, κοινωνική και ιδεολογική ταυτότητα.

Ωστόσο, η πρόταση για την αξιολόγηση αφορά στο σύνολό της την ελληνική εκπαίδευση και όχι ξεχωριστά το μάθημα της Ιστορίας, γι' αυτό και θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ευρύτερης συζήτησης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.

Το πλαίσιο των νέων Προγραμμάτων Σπουδών

Η υπέρβαση των προβλημάτων που ταλανίζουν το μάθημα της Ιστορίας στην εκπαίδευση, μπορεί να επιτευχθεί ρεαλιστικά και παραγωγικά με τη συνδυαστική χρήση στη διδασκαλία και τη μάθηση:

- 1. εγχειριδίων που θα περιέχουν επισκοπήσεις γεγονότων, ιστορικές χρονογραμμές (πολιτικές, οικονομικές, πολιτισμικές κτλ.), θεματικούς ιστορικούς χάρτες, γλωσσάρι, εικόνες, διαγράμματα και πίνακες, ευρετήριο ονομάτων κτλ. και θα αποτελούν βάσεις αναφοράς και βοηθητικά εργαλεία και*
- 2. θεματικών φακέλων με ιστορικές πληροφορίες, πολυτροπικές πηγές, μεθοδολογία, παραδείγματα διδακτικής αξιοποίησης, υπερσυνδέσεις σε ιστοσελίδες κτλ. Οι εκπαιδευτικοί θα έχουν ελευθερία να επιλέγουν βάσει καθορισμένων κριτηρίων έναν αριθμό από αυτούς τους φακέλους, προκειμένου να διαμορφώσουν το ετήσιο πρόγραμμα διδασκαλίας τους ανταποκρινόμενοι στα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά και στα ενδιαφέροντα των μαθητών και μαθητριών της τάξης τους. Οι θεματικοί φάκελοι θα έχουν υλική και ψηφιακή μορφή, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα διαρκούς εμπλουτισμού τους με πηγές, μεθοδολογικές προτάσεις και σχέδια μαθημάτων, καθώς και προσθήκης νέων θεμάτων.*

Πιστεύουμε ότι αυτή η μορφή είναι δυνατό να αποτελέσει μια ρεαλιστική διέξοδο υπέρβασης των πολλαπλών αγκυλώσεων που διέπουν την ελληνική σχολική Ιστορία.

Η παρούσα πρόταση έχει ισχυρές δυνατότητες να μειώσει θεαματικά και, σε βάθος χρόνου, να εξαλείψει την αποστήθιση, αφού τα εγχειρίδια θα αξιοποιούνται επικουρικά, ως συστηματικές βάσεις ιστορικών πληροφοριών και ως χρήσιμα εργαλεία κατανόησης και ερμηνείας των ιστορικών θεμάτων που θα προσεγγίζονται στο πλαίσιο των θεματικών φακέλων. Με άλλα λόγια, τα σχολικά εγχειρίδια θα πάνε να αποτελούν στην πράξη περικλειστα και αυτάρκη σώματα γνώσεων. Άλλωστε, αυτή η συνθήκη θα επιτρέπει και τη χρήση των εγχειριδίων ως ανοικτών βιβλίων σε όλες τις μορφές αξιολόγησης των μαθητών, ακόμη και στην τελική. Αναγκαίοι όροι για την πραγματοποίηση αυτού του σχεδίου είναι αφενός να συγκροτηθούν εξειδικευμένες επιστημονικές ομάδες για τη δημιουργία των θεματικών φακέλων και αφετέρου να εκπαιδευτούν και να υποστηρίξονται συστηματικά οι εκπαιδευτικοί τόσο στο ιστορικό περιεχόμενο όσο και στη διδακτική μεθοδολογία.

Με τον τρόπο αυτό το Πρόγραμμα Σπουδών μπορεί να αποτελέσει μια σύνθεση που θα περιλαμβάνει τα εξής ποιοτικά χαρακτηριστικά:

- μια βασική αφήγηση οργανωμένη χρονολογικά, η οποία περιέχει όλες τις χρήσιμες ιστορικές πληροφορίες: χώρος, χρόνος, πρόσωπα, γεγονότα (βασική δηλωτική γνώση)
- η καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης τίθεται στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας (διαδικαστική και εννοιολογική γνώση)
- η ιστορική εκπαίδευση γίνεται στην ουσία της αποκεντρωτική και μαθητοκεντρική, καθώς οι θεματικές προσεγγίσεις δεν θα συνιστούν προκατασκευασμένες αφηγήσεις αλλά ερευνητικά σχέδια που θα εκκινούνται με, ως ένα βαθμό, μεταβλητά ερευνητικά ερωτήματα
- επιτρέπεται η σε βάθος μελέτη ιστορικών ζητημάτων συμβατών με την ηλικία, τη ψυχολογία και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, καθώς πολλά θέματα θα ανήκουν στην κοινωνική και πολιτισμική ιστορία, ενώ θα ενθαρρύνεται η διασύνδεσή τους με το παρόν
- ενθαρρύνεται η εξοικείωση των μαθητών με νέα πεδία της ιστορικής επιστήμης, όπως η μικροϊστορία, η τοπική και η προφορική ιστορία
- τίθενται ουσιαστικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή των μεθοδολογικών αρχών της πολυπρισματικότητας και της ενσυναίσθησης
- μέσα από τους συνεργατικούς και ποικιλόμορφους τύπους μάθησης και επικοινωνίας ενθαρρύνεται η προσωπική έκφραση, η αποκλίνουσα σκέψη, η αξιοποίηση ταλέντων και ικανοτήτων που υπερβαίνουν τον «φιλολογικό» χαρακτήρα του μαθήματος
- με τη σύσταση κατάλληλων θεματικών φακέλων, δίνεται η δυνατότητα ουσιαστικής διασύνδεσης τόσο της ελληνικής ιστορίας με την ιστορία των άλλων ανατολικών, βαλκανικών και ευρωπαϊκών λαών, όσο και της ευρωπαϊκής ιστορίας με την ιστορία και τον πολιτισμό του υπόλοιπου κόσμου και
- θα μειωθεί, αν όχι θα πάψει, η «δημοφιλής» αλλά άσκοπη κριτική πάνω στα σχολικά εγχειρίδια και τα διαρκή αιτήματα συγγραφής νέων, σα να επρόκειτο με

τον τρόπο αυτό να λυθούν ως δια μαγείας τα προβλήματα της σχολικής Ιστορίας.

Η σχολική ιστορία ως μέσο καλλιέργειας στάσεων και αξιών για την κοινωνία και τη δημοκρατία

Το μάθημα της Ιστορίας, αν επιθυμούμε να πάψει να έχει παρελθοντικό προσανατολισμό και να συνδεθεί με το παρόν των κοινωνιών μας, πρέπει να καλλιεργεί αξίες και στάσεις. Καθώς οι αξίες διαμορφώνουν πλαίσια κοινωνικής αλληλεπίδρασης και παράγουν πρότυπα συμπεριφοράς, κινητοποιούν τη δράση των ανθρώπων και λειτουργούν ως καθοδηγητικές αρχές στις αποφάσεις που καλούνται να πάρουν για το πώς θα δράσουν. Υπ' αυτή την έννοια το ιστορικό παρελθόν, αν ιδωθεί και μελετηθεί με όρους επιστημονικής εγκυρότητας και με μεθοδολογικά εργαλεία την πολυπρισματικότητα και την ενσυναίσθηση, μπορεί να αποτελέσει πεδίο καλλιέργειας ανθρωπιστικών αξιών και θετικών στάσεων απέναντι στους ανθρώπους και ιδιαίτερα απέναντι στην ατομική, κοινωνική και πολιτισμική ετερότητα. Η έμφαση στην κοινωνική ιστορία στις ποικίλες εκφάνσεις της, ο φωτισμός των επιπτώσεων των «μεγάλων» γεγονότων στις ζωές των απλών ανθρώπων, καθώς και η ανάλυση των συμπεριφορών που αυτοί ανέπτυξαν σε οριακές καταστάσεις, όπως οι πόλεμοι, οι διώξεις και οι καταστροφές, μπορούν να συμβάλουν αναμφίβολα στη βαθιά συνειδητοποίηση της αξίας θεμελιωδών συστατικών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας -των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία, η ισότητα και η δικαιοσύνη. Η ανάδειξη και μελέτη του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των κοινωνιών του παρελθόντος –είτε πρόκειται για ειρηνικές περιόδους δημιουργικής συνύπαρξης είτε για φάσεις όξυνσης –μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση θετικών στάσεων απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα και τον πλουραλισμό των πρακτικών και των οπτικών και να θεμελιώσει τις εξής αξιακές παραδοχές: (α) ότι η πολιτισμική διαφορετικότητα είναι πλεονέκτημα για μια κοινωνία, (β) ότι οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν και να επωφεληθούν από τις διαφορετικές οπτικές των άλλων ανθρώπων, (γ) ότι η διαφορετικότητα θα πρέπει να προωθείται και να προστατεύεται, (δ) ότι οι άνθρωποι πρέπει να ενθαρρύνονται να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ανεξάρτητα από τις πολιτισμικές τους διαφορές. Με τον τρόπο αυτό, το μάθημα της Ιστορίας μπορεί να λειτουργήσει ως πεδίο γόνιμου προβληματισμού, διαλόγου και αλληλεπίδρασης, διευρύνοντας και ενισχύοντας τον κοινωνικό του χαρακτήρα προς την κατεύθυνση της συγκρότησης μιας δημοκρατικής κουλτούρας. Αυτή η παιδαγωγική αντίληψη, η οποία αφορά στο σύνολο της εκπαίδευσης και όχι μόνο το μάθημα της Ιστορίας, είναι, άλλωστε, σύμφωνο με το «Μοντέλο ικανοτήτων για τη δημοκρατική κουλτούρα» που προτείνει το Συμβούλιο της Ευρώπης (*Competences for Democratic Culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies*, Strasbourg 2016).

Υλικός πολιτισμός και σχολική ιστορία: Μουσεία, ιστορικά μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι

Η αναβάθμιση της σχολικής Ιστορίας προϋποθέτει την σταθερή, οργανική και θεσμικά κατοχυρωμένη διασύνδεσή της με τα μουσεία, τα ιστορικά μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους. Δεδομένου ότι οι επισκέψεις σε τέτοιους χώρους απαιτούν

διδασκτικό χρόνο που ξεπερνά την ασφυκτική διαίρεση του ωρολογίου προγράμματος, είναι ανάγκη να διαμορφωθεί ένα πιο ευέλικτο πλαίσιο λειτουργίας του δευτεροβάθμιου σχολείου, το οποίο θα διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς που προτίθενται να αναπτύξουν τέτοιες δράσεις. Η διδασκτική αξιοποίηση των καταλοίπων του υλικού πολιτισμού που βρίσκονται στον εγγύτερο ή ευρύτερο χώρο κάθε σχολικής μονάδας, πέρα από τα προφανή πλεονεκτήματα που θα έχει στην ποιότητα της ιστορικής μάθησης, θα προσφέρει τη δυνατότητα ουσιαστικής διασύνδεσης της σχολικής ιστορίας με την τοπική.

Συμπληρωματικά, θα μπορούσε να θεσπιστεί ένα είδος «θεματικής εβδομάδας στο μουσείο» τον τελευταίο μήνα του σχολικού έτους, η οποία θα έχει τα χαρακτηριστικά ερευνητικών εργασιών τύπου project. Έχοντας ολοκληρώσει την ύλη εκπαιδευτικός και μαθητές-τριες θα επιλέγουν ένα μουσείο, μνημείο ή αρχαιολογικό χώρο κατά προτίμηση της περιοχής τους και θα το προσεγγίζουν ερευνητικά με αφετηρία τις γνώσεις και τους προβληματισμούς που ανέπτυξαν στα μαθήματα. Θα το συνδέουν με ανάλογα μνημεία κτλ. άλλων περιοχών. Η συνολική διαδικασία που θα αναπτύσσεται, θα αποτελεί μέρος της αξιολόγησης μαθητών, εκπαιδευτικών, μουσείων και μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα οφέλη που θα προκύψουν για την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και γενικότερα τον ιστορικό γραμματισμό των παιδιών είναι σημαντικά. Πέραν της άρσης του αφηρημένου χαρακτήρα της ιστορικής γνώσης, της απομάκρυνσης από το σχολικό εγχειρίδιο, της μέθεξης σε δημιουργικές, βιωματικές και ερευνητικές δραστηριότητες, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές-τριες θα έχουν την ευκαιρία να ανακεφαλαιώσουν πολλά από όσα έκαναν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, να εμβαθύνουν με μελέτες περίπτωσης σε φιλικά περιβάλλοντα εκτός του ανελαστικού σχολικού πλαισίου. Η θεσμοθέτηση τέτοιων εκπαιδευτικών πρακτικών θα αναζωογονήσει τα μουσεία, θα αναδιαμορφώσει την επικοινωνιακή και εκπαιδευτική τους πολιτική και θα την προσαρμόσει στις απαιτήσεις των Προγραμμάτων Σπουδών. Αυτό προϋποθέτει ασφαλώς ανάλογες νομοθετικές πρωτοβουλίες από το Υπουργείο Πολιτισμού, οι οποίες θα στοχεύουν στην ενίσχυση των εκπαιδευτικών τμημάτων των μουσείων.

Χρήση διαδικτύου και ψηφιακού υλικού

Προτείνεται η συγκρότηση από το ΙΕΠ βάσει κριτηρίων καταλόγου έγκυρων ιστοσελίδων, ο οποίος θα επανελέγχεται και θα ανανεώνεται κατά τα τακτά χρονικά διαστήματα. Επίσης, η δημιουργία βάσης δεδομένων, η οποία θα περιλαμβάνει:

- *Διδασκτική μεθοδολογία*
- *Σώματα ιστορικών πηγών που θα υποστηρίζουν τις ιστορικές ενότητες των προγραμμάτων σπουδών*
- *Σχέδια μαθημάτων και σενάρια διδασκαλίας*
- *Εκπαιδευτικά λογισμικά.*

B. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Τι διδάσκεται σήμερα

Στο σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας το οποίο διδάσκεται σήμερα στην Γ' Δημοτικού (*Από τη Μυθολογία στην Ιστορία*), οι μαθητές/τριες διδάσκονται από την έναρξη του σχολικού έτους και για πέντε περίπου μήνες βασικά στοιχεία από την ελληνική μυθολογία (η Δημιουργία του Κόσμου – η Τιτανομαχία, οι Θεοί και οι Θεές του Ολύμπου, ο Προμηθέας – η Πανδώρα – ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα, ο Ηρακλής και οι άθλοι του, ο Θησέας, η Αργοναυτική εκστρατεία και ο Τρωικός πόλεμος).

Στα μέσα περίπου του β' τριμήνου ξεκινάει η ενασχόλησή τους αποκλειστικά με την ελληνική προϊστορία. Παρόλο που στις προθέσεις της συγγραφικής ομάδας αυτού του σχολικού εγχειρήματος ήταν : α) η απόλαυση από τους μαθητές-τριες των αρχαίων μύθων και β) η σταδιακή συνειδητοποίηση ότι πίσω από αυτούς κρύβεται ένα ποσοστό ιστορικής αλήθειας, στην πραγματικότητα οι μαθητές-τριες έρχονται σε επαφή με τους μύθους μέσω «στεγνών» κειμένων, με αποτέλεσμα να χάνεται «η απόλαυση» την οποία επικαλούνται οι συγγραφείς. Επιπλέον, στα κείμενα του βιβλίου δεν γίνεται σαφής ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι εκείνης της εποχής ερμήνευαν με τις παραπάνω μυθολογικές παραδοχές το φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Άλλο ένα σημαντικό μειονέκτημα σε αυτή τη διδακτική προσέγγιση της μυθολογίας είναι ότι απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά σε κοσμογονικούς μύθους άλλων λαών. Τέλος, ο τρόπος που διαδέχεται τη διδασκαλία της μυθολογίας η διδασκαλία της προϊστορίας δημιουργεί στους μαθητές-τριες σύγχυση μεταξύ μυθολογίας – προϊστορίας και ιστορίας, καθώς προηγούνται οι αρχαιοελληνικοί μύθοι και ακολουθεί η προϊστορία του ελλαδικού χώρου, με άλλα λόγια αποτυπώνεται μια ιστοριογραφική αντίληψη και η αντίστοιχη μεθοδολογική επιλογή σύμφωνα με την οποία προτάσσεται η διδασκαλία των αρχαίων μύθων - δηλαδή ενός πνευματικού προϊόντος της αρχαίας Ελλάδας - πριν τη διδασκαλία της προϊστορικής εποχής, δηλαδή αντίστροφα από την πραγματική τους χρονική αλληλουχία.

Τι προτείνεται

Προτείνεται η διδασκαλία των αρχαιοελληνικών μύθων με αναφορές και συνδέσεις με μύθους άλλων λαών και η ερμηνευτική τους αποδέσμευση από τις πολιτικές, στρατιωτικές, ιδεολογικές και πολιτισμικές διαδικασίες των προϊστορικών κοινωνιών, στοιχείο που συμβαδίζει και με τις επιστημολογικές αντιλήψεις της σύγχρονης προϊστορικής αρχαιολογίας σχετικά με τη σχέση μύθου και (προ)ϊστορίας.

Οι παραδοχές από τις οποίες εκκινεί η πρόταση:

A) οι μύθοι συνιστούν απόπειρες του ανθρώπου να ερμηνεύσει τον φυσικό και κοινωνικό του περίγυρο και μέσο νοηματοδότησης του συγχρονικού του κάθε φορά κόσμου. Αποτελούσαν υλικό που άλλαζε διαρκώς στα χέρια των εκφραστών της κοινωνίας, διότι οι άνθρωποι διαρκώς επιχειρούσαν (και επιχειρούν) να επαναπροσδιορίσουν τη θέση τους σε διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες, να ορίσουν δηλαδή τη θέση τους στα εκάστοτε νέα δεδομένα – φυσικά, κοινωνικά και πολιτικά – και να δώσουν (νέες) απαντήσεις σε ερωτήματα που παραμένουν ανοιχτά. Μόνο κατά

την ελληνιστική εποχή οι αρχαιοελληνικοί μύθοι παύουν να έχουν λειτουργικό κοινωνικό ρόλο και μεταβάλλονται σε μυθολογία, δηλ. σε συλλογή, καταγραφή και ταξινόμηση μύθων,

Β) στους μυθικούς τύπους της κλασικής εποχής διακρίνονται οι συνήθειες του πρωτογονικού ανθρώπου: τα συναισθήματα που του προκαλούσαν τα φυσικά φαινόμενα, η προσπάθειά του να υποτάξει το φυσικό περιβάλλον, ένστικτο κυνηγών, τελετουργίες μύησης κ.α.,

Γ) οι μύθοι αποτυπώνουν, εκτός από τα παραπάνω, και το σύστημα των αξιών που διέπουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων, καθώς προμηθεύουν απτά παραδείγματα που υποδεικνύουν τι πρέπει να κάνει κανείς και τι να αποφύγει. Είναι, με άλλα λόγια, μοντέλα (exempla) πάνω στα οποία κρίνονται οι πράξεις των σύγχρονων. Επιπλέον, επειδή δεν αποτελούν απλώς παιδευτικά μοντέλα, αλλά αναλύσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς εισάγουν και το σχήμα των αιτιών και συνεπειών μιας πράξης,

Δ) η εμπλοκή της μυθικής σκέψης με την αιτιότητα, δηλ. με την αναζήτηση των αιτιών, αποτελεί πρωταρχικό σκοπό της επιστήμης. Υπ' αυτήν την έννοια ο μυθικός λόγος συνδέεται με τον επιστημονικό. Διατηρεί όμως δεσμούς και με τη φιλοσοφία, καθώς ο Μύθος εμπεριέχεται στον Λόγο και αντίστροφα. Εξάλλου, δύο βασικές μορφές επιχειρηματολογίας – ο αναλογικός και αντιθετικός συλλογισμός – είναι κατηγορίες σκέψης καθιερωμένες στη μυθική σκέψη.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό αφενός με το ότι οι αρχαιοελληνικοί μύθοι συνιστούν σημαίνον οργανικό τμήμα της πνευματικής μας παράδοσης και πεδίο κατάλληλο να προσεγγιστεί από την ηλικία των μαθητών/τριών της Γ' Δημοτικού και, αφετέρου, με το ότι συνιστούν υλικό που μπορεί να αναλυθεί και ερμηνευτεί με διάφορα μοντέλα (σημειολογικά, ψυχολογικά, ανθρωπολογικά κ.α.) αιτιολογούν την αναγκαιότητα της διδασκαλίας τους στην εν λόγω τάξη.

Το Εναρκτήριο-εισαγωγικό ερώτημα που θα διατρέχει όλες τις θεματικές: Γιατί δημιουργήθηκαν οι μύθοι;

Με βάση το ερώτημα αυτό θα προσεγγιστούν οι θεματικές, σε καθεμιά από τις οποίες θα να περιλαμβάνονται συγκρίσεις με άλλους πολιτισμούς και, κυρίως, αναφορές στην αρχαία και νεότερη τέχνη. Εκ των οποίων ουκ άνευ είναι σε κάθε υποενότητα να υπάρχει αναφορά στην επιβίωση των μύθων και των συμβολισμών, καθώς και στην ενδεχόμενη μεταβολή του περιεχομένου και των σημειομένων.

Οι τρεις θεματικές ενότητες στις οποίες θα διαρθρώνεται η διδακτέα ύλη:

A. Κοσμολογία

• ΑΙ. Ησίοδου, «Θεογονία» (740π.Χ.):

Η γένεση και συνοχή του κόσμου και η επικράτηση της τάξης στον κόσμο των θεών και των ανθρώπων ήταν ερωτήματα που έχρηζαν απάντησης. Η ανάγκη ερμηνείας ήταν επιτακτική ιδίως σε περιόδους έντονης ηφαιστειότητας, σεισμικότητας και συνακόλουθων περιβαλλοντικών αλλαγών (γεωλογικών, όπως λ.χ. η αλλαγή των ακτογραμμών κλιματολογικών κ.λπ.). Στη *Θεογονία* του ο Ησίοδος επιχειρεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα της αρχής του κόσμου (όπως έκαναν αργότερα οι φυσικοί φιλόσοφοι), αλλά επίσης, εισάγει αφηρημένες κατηγορίες και προσωποποιημένα

φυσικά στοιχεία, πορεία που υποδεικνύει τον δρόμο που ακολούθησαν οι φυσικοί φιλόσοφοι.

Χάος → Γη & Ουρανός → Τιτάνες / Κρόνος κατά Ουρανού. Η Τιτανομαχία ως σύμβολο σύγκρουσης πολιτισμού και βαρβαρότητας (γι' αυτό και επιλέχθηκαν και στις μετώπες του Παρθενώνα).

Κρόνος + Ρέα → Ποσειδώνας, Πλούτωνας, Ήρα, Δήμητρα, Εστία, Δίας / Η αντιμετώπιση των παιδιών από τον Κρόνο / Ο Δίας στην Κρήτη/ Δίας κατά Κρόνου / Τα αδέρφια κατά Τιτάνων και μετά Γίγαντες. Η Γιγαντομαχία συνιστά αναφορά στα έντονα φυσικά φαινόμενα (θύελλες και τυφώνες, ξηρασίες και πυρκαγιές, ηφαιστειακή δραστηριότητα και σεισμούς) και ερμηνεία των απολιθωμάτων από μεγαθήρια. Τα Τέρατα ως προσωποποίηση του φοβερού (τα παιδιά από νωρίς διαβάζουν μυθιστορήματα με φανταστικά τέρατα).

Δίας + αδέρφια του + παιδιά του (Αθηνά, Άρης, Ήφαιστος, Απόλλων, Άρτεμη, Ερμής) στον Όλυμπο. Από εκεί κυβερνούν τους ανθρώπους.

ΑΙΙ. Παράλληλη αναφορά σε κοσμογονικούς μύθους άλλων λαών (ενδεικτικά):

Μπορούμε να επεξεργαστούμε αποσπάσματα από θεογονικά και κοσμογονικά κείμενα από τους Βαβυλώνιους, Χετταίους, Φοίνικες, Ιουδαίους, Πέρσες, Ινδούς, Ιάπωνες, Αιγύπτιους, Φιλανδούς, Νορβηγούς, Γερμανούς, Βρετανούς, Δρυίδες (3000π.Χ. – 800μ.Χ.).

Παράδειγμα: Ο μύθος του Δευκαλίωνα – μύθος του Γιλγαμές -Ο κατακλυσμός του Νώε. **Κοινός τόπος:** ο θεός θυμώνει κάποτε με τις κακίες των ανθρώπων και αποφασίζει να τους αφανίσει πνίγοντας τη γη μέσα στο νερό συναντάται στη Βαβυλωνία (έπος του Γιλγαμές), στην Ιουδαία (Παλαιά Διαθήκη), στην Ελλάδα (Πίνδαρος, Απολλόδωρος), Ινδίες, Κορέα, Ινδονησία, Αυστραλία, ιθαγενείς φυλές Αμερικής.

Μπορούν επίσης να καταδειχθούν **τα κοινά στερεότυπα – μοτίβα** στην κατασκευή ενός μύθου ανά τον κόσμο ή/και η παρείσφρηση ιστορικών γεγονότων σε μύθους π.χ. στον μύθο του Τυφώνα, με τη φυγή των θεών στην Αίγυπτο, έχουν αποτυπωθεί μνήμες για βιαστικές μετακινήσεις ελλαδικών πληθυσμών προς την Αφρική, που πιθανόν πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια ασυνήθιστης ηφαιστειακής δραστηριότητας, όπως η τρομακτική έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, γύρω στο 1450 π.Χ.

ΒΙ. Οι άθλοι του Ηρακλή

Σκοπός: να επεξεργαστούν οι μαθητές-τριες μύθους που συνδέονται με την εξήγηση επαναλαμβανόμενων φυσικών φαινομένων, μα και αντίστοιχων κοινωνικών, όπως οι κινήσεις των ουράνιων σωμάτων, οι χαρακτήρες των ανθρώπων, τα ήθη και τα ποικίλα λατρευτικά έθιμα.

Έμφαση στους λεγόμενους «υδραυλικούς» άθλους του Ηρακλή: Λερναία Ύδρα - Πάλη με τον Ποταμό Αχελώο- Στυμφαλίδες Όρνιθες - Κόπρος Αυγεία

Β.ΙΙ. Επιμέρους Αιτιολογικοί μύθοι

Ενδεικτικά παραδείγματα:

- Το φαινόμενο της ανατολής και της δύσης του ηλίου.
- Εξήγηση για τους σταλακτίτες σε ένα σπήλαιο στην Πύλο που έμοιαζαν με δέρματα ζώων.
- Γιατί οι άνθρωποι όταν θυσιάζουν στους θεούς, τους προσφέρουν μόνο τα κόκκαλα και ελάχιστο κρέας τυλιγμένο σε λίπος, ενώ οι ίδιοι τρώνε τα πιο πολλά και τα πιο εκλεκτά κομμάτια;

Γ. Ελληνικοί Μύθοι σχετιζόμενοι με πολεμικές ενέργειες

- Η Αργοναυτική Εκστρατεία
- Ο Τρωικός Κύκλος
- Η Οδύσσεια
- Ο Θηβαϊκός Κύκλος

Και σε αυτήν τη θεματική ενότητα προτείνεται (και προκρίνεται) η **σύνδεση με μοτίβα από μύθους άλλων πολιτισμών**. **Παράδειγμα**: οι Κύκλωπες. Η πίστη σε ένα ανθρωπόμορφο τέρας, που έχει ένα μόνο μάτι στο μέτωπο, είναι κοινή στην Ελλάδα, στη Φιλανδία, στην Ιρλανδία, στην Ισλανδία, στη Γροιλανδία, στις Ινδίες, στην Κίνα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Τι διδάσκεται σήμερα

Η αρχαία ελληνική ιστορία από τη γεωμετρική εποχή ως την άνοδο της Ρώμης: Γεωμετρική, Αρχαϊκή, Κλασική και Ελληνιστική εποχή, η εξέλιξη των πολιτευμάτων, η αρχαία ελληνική τέχνη, η αθηναϊκή δημοκρατία, η Αθήνα και η Σπάρτη, οι Περσικοί Πόλεμοι, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, ο χρυσός αιώνας του Περικλή, τα έργα στην Ακρόπολη, η άνοδος της Μακεδονίας, ο Μέγας Αλέξανδρος και η κατάκτηση της Ανατολής, τα ελληνιστικά κράτη, ο Πύρρος, οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα.

Προτείνεται η διδασκαλία της οικογενειακής, της προφορικής, της τοπικής ιστορίας όπως επίσης και στοιχείων θεματικής ιστορίας, με σκοπό την κατάκτηση **βασικών ιστορικών εννοιών, μεθόδων και γνώσεων** διαμέσου της επεξεργασίας θεμάτων που αφορούν το άμεσο οικογενειακό – κοινωνικό τους περιβάλλον.

Το σκεπτικό

Σε κανένα από τα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας του Δημοτικού Σχολείου δεν προβλέπεται συστηματική ενασχόληση με την οικογενειακή και προφορική ιστορία. Συγκεκριμένα: στο βιβλίο *Μελέτη Περιβάλλοντος* της Α' Δημοτικού γίνεται μία προσπάθεια για την υλοποίηση δραστηριοτήτων που συνδέονται με το μάθημα της Ιστορίας. Πρόκειται για την ενότητα *Η οικογένεια* που έχει υποενότητες *Η οικογένειά μου έχει ιστορία*, *Η δική μου ιστορία* και *Πώς μετρώ τον χρόνο* στις οποίες, όπως χαρακτηριστικά δηλώνουν οι συγγραφείς, «ενσωματώνονται στοιχεία από το μάθημα της ιστορίας διότι, δίνεται έμφαση σε αλληλεπιδράσεις και αλληλεξαρτήσεις μεταξύ του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, με τρόπο τέτοιο ώστε οι μαθητές-τριες να εξοικειώνονται με την συνεχώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα». Στην ενότητα *Η οικογένειά μου* οι δραστηριότητες συνδέονται με την οικογενειακή ιστορία, ενώ στην ενότητα *Ο χρόνος* με τις μεταβολές που συμβαίνουν σε πρόσωπα και πράγματα της οικογένειάς τους, όπως, επίσης, και τις μεταβολές που συμβαίνουν στον εαυτό τους στην πορεία του χρόνου. Στο βιβλίο *Μελέτη Περιβάλλοντος* της Β' Δημοτικού υπάρχει, επίσης, μια μικρή ενότητα με θέμα τον χρόνο, πώς τον μετράμε, τι αλλαγές διαπιστώνουμε μέσα σε αυτόν, τι η γιαγιά θυμάται. Επίσης, στα βιβλία της Ιστορίας οι ευκαιρίες για σύνδεση και ενασχόληση με την τοπική ιστορία είναι αποσπασματικές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Οικογενειακή, προφορική, τοπική ιστορία, αρχαιολογία

I. Οικογενειακή ιστορία- Προφορική ιστορία

Οι μαθητές-τριες δημιουργούν το οικογενειακό τους δέντρο (παρουσίαση των μελών της οικογένειας, φωτογραφίες). Μαζεύουν οικογενειακά αντικείμενα και παρουσιάζουν την ιστορία τους στην τάξη. Παίρνουν συνέντευξη και ηχογραφούν τον παππού και τη γιαγιά, απομαγνητοφωνούν και καταγράφουν τις διαφορετικές συνήθειες στην καθημερινή τους ζωή (άλλες διατροφικές συνήθειες, διαφορετικοί τρόποι μετακίνησης και επικοινωνίας, άλλοι τρόποι διασκέδασης). Επίσης, οι μαθητές-τριες μπορούν να παίρνουν συνέντευξη ο ένας από τον άλλο, να αναβιώνουν αφηγήσεις άλλων μέσω της θεατρικής παράστασης ή να εκδίδουν βιβλία στα οποία θα παρουσιάζονται οι πληροφορίες που αποκτήθηκαν από τις συνεντεύξεις. Τέλος, δημιουργούν στην τάξη το δικό τους Μουσείο.

II. Τοπική ιστορία

Οι μαθητές-τριες με βάση την τοπική ιστορία καλούνται να ιστοριοποιήσουν τον περιβάλλοντα χώρο. Μπορούμε με βάση τις 13 περιφέρειες στις οποίες χωρίζεται η Ελλάδα να προτείνουμε τη μελέτη σε τοπικό επίπεδο αρχαιολογικών χώρων και μουσείων όλων των τύπων, ιστορικών τοποθεσιών, μνημείων, της βιομηχανικής κληρονομιάς, μνημονικών τόπων, οδωνυμίων κ.λπ.

Στόχοι:

1. να διαβάσουν ιστορικά τον τοπικό τους χώρο
2. να εντάξουν τη μελέτη του παρελθόντος στον τόπο τους σε ένα χρονολογικό πλαίσιο και να κατανοήσουν μερικούς από τους τρόπους με τους οποίους ανακαλύπτουμε στοιχεία για το παρελθόν
3. να διερευνήσουν κατά πόσον η όψη μιας περιοχής έχει αλλάξει στη μακρά διάρκεια του χρόνου, κατά πόσο μια τοποθεσία έχει επηρεαστεί από ένα σημαντικό εθνικό ή τοπικό γεγονός ή εξαιτίας της συμβολής ενός σημαντικού προσώπου.

III. Στοιχεία θεματικής ιστορίας

- όψεις του τρόπου της ζωής στην Ελλάδα στο παρελθόν, πέρα από τη ζωντανή μνήμη (ενδυμασία, διατροφικές συνήθειες, μέσα μεταφοράς)
- η ζωή διαφόρων φημισμένων ανδρών και γυναικών, συμπεριλαμβανομένων και προσωπικοτήτων από την ελληνική ιστορία, π.χ. για τη ζωή ηγετών, καλλιτεχνών, πρωτοπόρων, εφευρετών.
- ποικίλα γεγονότα του παρελθόντος, συμπεριλαμβανομένων και γεγονότων της ελληνικής ιστορίας π.χ. γεγονότα που έχουν μείνει στη μνήμη και τιμηθεί από τις επόμενες γενιές (ολυμπιακοί αγώνες)
- μελέτη ενός θέματος που το εξετάζουν στη μακρά διάρκεια του χρόνου.

V. Στο πλαίσιο που περιγράφηκε θα πρέπει να ενταχθεί και η γνωριμία των μαθητών/τριών με την αρχαιολογία ως επιστήμη και τις μεθόδους της. Προτείνουμε την ενασχόληση των μαθητών με την αρχαιολογία μέσω της εφαρμογής βασικών αρχαιολογικών μεθόδων (παιχνίδια ανασκαφής, μελέτη αντιγράφων αρχαιολογικών ευρημάτων, παλιών αντικειμένων, ακόμα και σύγχρονων). Οι μαθητές-τριες κατανοούν τις έννοιες: υλικά κατάλοιπα, ανασκαφή, μη κινητά ευρήματα (κτίσματα, οικίες, ναοί, τάφοι), κινητά ευρήματα / τεχνουργήματα (αγγεία,

εργαλεία, μικροαντικείμενα), αρχαιολογική θέση (όταν τα κινητά και ακίνητα ευρήματα εμφανίζονται με μεγάλη πυκνότητα σε μια τοποθεσία).

Στόχοι:

1. να γνωρίσουν τα παιδιά βιωματικά τα εργαλεία, θεωρητικά και πρακτικά, της αρχαιολογικής επιστήμης, να ασκηθούν σε δεξιότητες της αρχαιολογικής έρευνας (π.χ. παρατήρηση, περιγραφή, σύγκριση και ερμηνεία τεχνουργημάτων) και να «εργαστούν» ως αρχαιολόγοι σε τυπικά και άτυπα περιβάλλοντα μάθησης,
2. να ανακαλύψουν και να προσπαθήσουν να ερμηνεύσουν μέσα από ποικίλα παιχνίδια και δραστηριότητες χώρους, μνημεία και αντικείμενα της περιοχής τους από το παρελθόν και, τέλος,
3. να προσεγγίσουν τα παιδιά την έννοια του παρελθόντος μέσα από αναγωγές σε δικές τους εμπειρίες και σχετικές απλές αλλά εποικοδομητικές δραστηριότητες.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Τι διδάσκεται

Η άνοδος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και οι σχέσεις με τους Έλληνες, η μετάβαση από τη Ρωμαϊκή στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, η Κωνσταντινούπολη, ο Χριστιανισμός γίνεται επίσημη θρησκεία, ζητήματα καθημερινή ζωής, το έργο του Ιουστινιανού, Η Αγία Σοφία, το Βυζαντινό κράτος και οι σχέσεις με τους γειτονικούς λαούς (Σλάβοι, Βούλγαροι, Ρώσοι, Πέρσες, Άραβες), η εικονομαχία, Οι Μακεδόνες και η ακμή του Βυζαντίου, τα εσωτερικά προβλήματα, η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, οι Οθωμανοί Τούρκοι, Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος και η άλωση της Κωνσταντινούπολης.

Το Π.Σ. περιλαμβάνει επίσης **θέματα από τη Βυζαντινή ιστορία, τα οποία δεν διδάσκονται ποτέ, γιατί δεν επαρκεί ο διδακτικός χρόνος με όλη αυτή την ύλη που έχει προηγηθεί** (Η διπλωματία, Η γυναίκα στη βυζαντινή κοινωνία, Η βυζαντινή τέχνη, Η εκπαίδευση, η γλώσσα) και **θέματα τοπικής ιστορίας** (για τα οποία προβλέπονται 5 ώρες, με ένα προτεινόμενο διαθεματικό σχέδιο εργασίας «Τα Κάστρα του τόπου μου» και κάποιες σύντομες μεθοδολογικές οδηγίες).

Τι προτείνεται

Προτείνεται στο μάθημα ιστορίας της Ε΄ Δημοτικού να διδαχθεί η ιστορική εξέλιξη από την προϊστορία έως την οθωμανική κατάκτηση. Λόγω του μεγάλου χρονικού εύρους της περιόδου η έμφαση του μαθήματος δίνεται στις σημαντικές κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές που συντελούνται στο πέρασμα των αιώνων και λιγότερο στην εξέταση συγκεκριμένων προσώπων ή γεγονότων.

Ειδικοί στόχοι του μαθήματος της ιστορίας στην Ε΄ Δημοτικού είναι:

- α) να αποκτήσουν μια πρώτη, βασική γνώση των χαρακτηριστικών των μεγάλων ιστορικών περιόδων/εποχών (προϊστορία, αρχαιότητα, μεσαίωνας – Βυζάντιο)
- β) να γνωρίσουν την αλλαγή που συντελείται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε διάστημα μακρών χρονικών περιόδων,
- γ) να γνωρίσουν τη δομή, την εξέλιξη και τα ειδοποιά γνωρίσματα των αρχαίων πολιτευμάτων, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στην αθηναϊκή δημοκρατία, ειδικότερα

- δ) να γνωρίσουν τα διακριτικά γνωρίσματα των μονοθεϊστικών θρησκειών και να κατανοήσουν τα αίτια του ανταγωνισμού τους,
- ε) να γνωρίσουν τις κοινωνικο-οικονομικές, πολιτισμικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις των κοινωνιών τις οποίες μελετούν.

Η ύλη του μαθήματος της ιστορίας της Ε΄ Δημοτικού προτείνεται να οργανωθεί γύρω από πέντε διδακτικές ενότητες και δώδεκα θεματικούς φακέλους από τους οποίους οι εκπαιδευτικοί θα επιλέγουν ορισμένους για να τους μελετήσουν με τους μαθητές-τριές τους:

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Η προϊστορική εποχή.

Εμφάνιση του ανθρώπου, νομαδικότητα, μετακινήσεις, κυνηγοί και τροφосуλλέκτες, παραγωγικό στάδιο (γεωργία, κτηνοτροφία), εργαλεία, τόποι-τρόποι κατοικίας, υλικός πολιτισμός, κοινωνική συγκρότηση. Εποχή του Λίθου, του Χαλκού: προϊστορικές κοινωνίες στην Ελλάδα και στην Ανατολή (Αίγυπτος, Μεσοποταμία).

2. Η γεωμετρική και αρχαϊκή εποχή.

Δημιουργία πόλεων, οι ελληνικές πόλεις-κράτη, σπαρτιατική κοινωνία και οργάνωση, επέκταση μέσω του αποικισμού και του εμπορίου, τρόποι κοινωνικής-πολιτικής οργάνωσης και πολιτεύματα από την αρχαιότητα, θρησκεία, πνευματικός και υλικός πολιτισμός.

3. Η κλασική εποχή

Περσικοί πόλεμοι. Η σταδιακή εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Αθήνα – Οι θεσμοί της δημοκρατίας και ο πολίτης. Πνευματικός και υλικός πολιτισμός. Πελοποννησιακός Πόλεμος. Ο Μέγας Αλέξανδρος και η κατάκτηση της Ανατολής.

4. Ελληνιστική και Ρωμαϊκή Εποχή

Η διάδοση του ελληνικού πολιτισμού και οι πόλεις-κέντρα του ελληνιστικού κόσμου Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία και η διοίκηση. Οι Ρωμαίοι στην Ελλάδα.

5. Η εποχή του χριστιανισμού

Από τη θρησκεία των αρχαίων στον χριστιανισμό - Η Κωνσταντινούπολη –Η βυζαντινή κοινωνία και ο πολιτισμός – Το Βυζάντιο μεταξύ Ανατολής και Δύσης: οι σχέσεις με άλλους λαούς – Ισλάμ και Άραβες - Η οθωμανική κατάκτηση – Δυτικός Μεσαίωνας – Φεουδαρχία.

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ

1. Από το σπήλαιο των Πετραλώνων στα μυκηναϊκά ανάκτορα.

Οι αλλαγές των μορφών κατοικίας στην προϊστορική Ελλάδα: σπήλαια - καταυλισμοί, οι οικισμοί της νεολιθικής εποχής, οι πόλεις και τα ανακτορικά κέντρα του Αιγαίου.

2. Κυνηγοί, αγρότες, ναύτες και τεχνίτες.

Η οικονομία και η ζωή των ανθρώπων στην προϊστορία και οι αλλαγές στο χρόνο. Ο λίθος και τα μέταλλα. Ανταλλαγές και εμπόριο. Ο υλικός πολιτισμός και οι χρήσεις του. Αντιλήψεις και ιδέες.

3. Ανθρώπων έργα.

Ναοί, αγάλματα και αγγεία στη γεωμετρική, αρχαϊκή και κλασική εποχή: ρυθμοί, εξέλιξη, χρήσεις, σημασίες και νοήματα. Τα πνευματικά έργα: ποίηση, φιλοσοφία, θέατρο.

4. Οι θεοί του Ολύμπου στη γη.

Η αρχαία θρησκεία, οι τόποι και οι πρακτικές. Τα μεγάλα ιερά: Δελφοί, Ολυμπία, Ακρόπολη Αθηνών. Χρησμοί, θυσίες, γιορτές. Οι Ολυμπιακοί αγώνες. Οι Αμφικτυονίες.

5. Οι αρχαίοι κάνουν πόλεμο.

Ο πόλεμος στη ζωή των αρχαίων. Οι περσικοί πόλεμοι. Άλλες συγκρούσεις για την ηγεμονία της Ελλάδας. Η τεχνολογία του πολέμου.

6. Οι αρχαίοι στην ειρήνη.

Η καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα: ασχολίες, διατροφή, ενδυμασία, εκπαίδευση. Η ζωή μέσα και έξω από το σπίτι. Τα συμπόσια και οι γιορτές.

7. Ο κόσμος της σοφίας και της δημιουργίας.

Τέχνες και επιστήμες στην ελληνιστική περίοδο. Οι τεχνολογικές εφευρέσεις. Οι φιλόσοφοι, οι ρήτορες, οι καλλιτέχνες και οι επιστήμονες. Η διάδοση της γνώσης.

8. Σφουγγάτον και πορφύρα.

Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο. Διατροφή – Ενδυμασία – Κατοικία – Επαγγέλματα – εκπαίδευση. Η θρησκευτική ζωή.

9. Υπάρχουν κι άλλοι: Γυναίκες, παιδιά και δούλοι.

Η ζωή των παιδιών και των γυναικών στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο. Οι ομοιότητες, οι διαφορές, οι αλλαγές. Η εξέλιξη του θεσμού της δουλείας από την ομηρική εποχή στον μεσαίωνα.

10. Από το ρωμαϊκό ιππόδρομο στις βυζαντινές εκκλησιές.

Τα δημόσια κτήρια (ιππόδρομοι, υδραγωγεία), τα τείχη, κάστρα-πόλεις, βυζαντινή ναοδομία. Η Αγία Σοφία. Τοιχογραφίες, ψηφιδωτά και εικόνες: η απεικόνιση του θείου. Το ζήτημα των εικόνων.

11. Άραβες γιατροί και επιστήμονες.

Η εξέλιξη της ιατρικής από τους Άραβες και σύνδεσή της με την ελληνιστική ιατρική, την αρχαία ινδική και ιρανική ιατρική. Ο ρόλος των γυναικών θεραπευτριών στην αραβική ιατρική. Άραβες φιλόσοφοι – ιστορικοί και αρχιτέκτονες.

12. Τι μπορεί η ιστορία ενός κάστρου να μας πει για τους ανθρώπους του Μεσαίωνα;

Ιπότες και Σταυροφόροι: ενασχολήσεις, ενδυμασία, πολεμικές δράσεις. Η Αρχιτεκτονική ενός κάστρου. Οχυρώσεις και Κτίσματα. Η Ρόδος στο Μεσαίωνα. Η ζωή στο κάστρο των Ιπποτών. Η Πολιορκία της Ρόδου.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Στ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Τι διδάσκεται

Οι εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τους Νεότερους Χρόνους (Αναγέννηση, Ανακαλύψεις, Διαφωτισμός. Οι Έλληνες κάτω από την οθωμανική και τη λατινική κυριαρχία, Οι δάσκαλοι του Γένους. Η Επανάσταση του 1281 με αναλυτική παρουσίαση όλων των στρατιωτικών γεγονότων, οι εθνοσυνελεύσεις και η πολιτική οργάνωση του Αγώνα, ο Ιωάννης Καποδίστριας και το έργο του. Η ίδρυση του ελληνικού κράτους. Η Ελλάδα στον 19^ο αιώνα: η βασιλεία του Όθωνα, Γεώργιος Α', Χαρίλαος Τρικούπης. Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα: Μακεδονικός Αγώνας, Γουδί, Βαλκανικοί Πόλεμοι, η Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Καταστροφή, ο Μεσοπόλεμος, Η Ελλάδα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Αλβανικό Έπος, η γερμανική κατοχή, ο εμφύλιος. Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση (1950 - 1974), το Κυπριακό ζήτημα, η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή της πορεία. *Να σημειωθεί ότι η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα, ιδιαίτερα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν διδάσκεται πάντοτε γιατί δεν επαρκεί ο διδακτικός χρόνος.*

Τι προτείνεται

Προτείνεται στο μάθημα της ιστορίας της Στ' Δημοτικού να διδαχθεί η ιστορική εξέλιξη από τον 15^ο αιώνα έως τη σύγχρονη εποχή. Στην ίδια λογική με το μάθημα ιστορίας της Ε' Δημοτικού η έμφαση δίνεται στις σημαντικές τεχνολογικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές και λιγότερο στην εξέταση συγκεκριμένων προσώπων ή γεγονότων, με την εξαίρεση της ίδρυσης του ελληνικού κράτους και των δύο παγκοσμίων πολέμων.

Ειδικοί στόχοι του μαθήματος της ιστορίας στην Στ' Δημοτικού είναι:

- α) να αποκτήσουν τις βασικές γνώσεις σημαντικών ιστορικών φαινομένων (π.χ. Αναγέννηση, Ανακαλύψεις, Διαφωτισμός, βιομηχανική επανάσταση, δημιουργία εθνικών κρατών) και να εξοικειωθούν με τη συναφή ιστορική ορολογία, δηλαδή με τον αστερισμό των σχετικών ιστορικών εννοιών,
- β) να γνωρίσουν και να κατανοήσουν πώς ήταν ο κόσμος πριν την παρούσα φάση, αποκτώντας βασικές γνώσεις για τον Α' και Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ώστε να είναι σε θέση να εξηγήσουν τα αίτια και την έκβαση των συγκρούσεων,
- γ) να αντιληφθούν τις επιστημονικές και τεχνολογικές προεκτάσεις που διαμόρφωσαν τις ιστορικές εξελίξεις και τον κόσμο που ζούμε σήμερα,
- δ) να αποκτήσουν το ιστορικό υπόβαθρο γνώσεων για την κατανόηση της σύγχρονης εποχής και των μελλοντικών προκλήσεων

Η ύλη του μαθήματος της ιστορίας της Στ' Δημοτικού προτείνεται να οργανωθεί γύρω από πέντε διδακτικές ενότητες και έντεκα θεματικούς φακέλους από τους οποίους οι εκπαιδευτικοί θα επιλέγουν ορισμένους για να τους μελετήσουν με τους μαθητές-τριές τους:

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Η εποχή των ανακαλύψεων.

Αναγέννηση. Ανακαλύψεις. Μεταρρύθμιση. Ο κόσμος των αγροτών και των γαιοκτημόνων. Η κυριαρχία της Μεσογείου: εμπόριο, μετακινήσεις, πόλεις, αγαθά. Η

εξέλιξη των μέσων ναυσιπλοΐας και η ανακάλυψη του Νέου Κόσμου. Τυπογραφία. Η βιοτεχνία και τα πρώτα βιομηχανικά εργαστήρια. Ο κόσμος της οθωμανικής Ανατολής.

2. Η εποχή των επαναστάσεων, 18ος-19ος αιώνας.

Διαφωτισμός και Γαλλική Επανάσταση. Βιομηχανική επανάσταση. Η εμφάνιση της βιομηχανίας, η εγκατάλειψη της υπαίθρου και η δημιουργία βιομηχανικών πόλεων. Εργάτες και αστοί. Οι επιστημονικές εφευρέσεις και ανακαλύψεις, ο σιδηρόδρομος.

3. Η εποχή των εθνικών κρατών.

Από τις αυτοκρατορίες στα εθνικά κράτη. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821. Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας του 19^{ου}-αρχών 20^{ου} αιώνα: αγρότες, έμποροι, παροικιακός ελληνισμός, εκσυγχρονισμός-εκβιομηχάνιση. Τα Βαλκάνια. Μεγάλη ιδέα και εδαφική επέκταση της Ελλάδας.

4. Η εποχή των πολέμων.

Αποικιοκρατία. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. 1922 και πρόσφυγες. Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Η διαίρεση του κόσμου και ο Ψυχρός Πόλεμος.

5. Η εποχή της παγκοσμιοποίησης

Οι αλλαγές στην καθημερινή ζωή μεταπολεμικά. Η πληροφορική επανάσταση και ο δικτυωμένος κόσμος. Υπερεθνικοί θεσμοί και παγκοσμιοποίηση. Οι σύγχρονες κρίσεις: οικονομική ανισότητα, περιβαλλοντικές καταστροφές, πρόσφυγες, πολιτισμικές συγκρούσεις.

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ

1. Η γη είναι στρογγυλή: Ανακαλύπτοντας τον κόσμο.

Επιστήμη και μεγάλες ανακαλύψεις. Η συνάντηση των ευρωπαίων με τους διαφορετικούς πολιτισμούς. Τα αποτελέσματα των ανακαλύψεων.

2. Ο κόσμος της Ανατολής.

Η οργάνωση των υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε millet. Εθνότητες, γλώσσες, θρησκείες και πολιτισμοί. Η ζωή των ανθρώπων: οικονομία, καθημερινότητα.

3. Τα παιδιά στο σχολείο και τη δουλειά.

Η εμφάνιση της εκπαίδευσης τον 19^ο αιώνα στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο. Η μαθητική ζωή. Τα παιδιά στη βιομηχανική επανάσταση: σιδηροδρομικοί σταθμοί, ανθρακωρυχεία και κλωστοϋφαντουργία.

4. Οι άνθρωποι της Επανάστασης και οι άνθρωποι στην Επανάσταση.

Επώνυμοι και «ανώνυμοι» πρωταγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης. Η καθημερινή ζωή των επαναστατημένων. Συνήθειες και πρακτικές.

5. Από τη Λαμία στη Θεσσαλονίκη, τη Θράκη και τα Δωδεκάνησα.

Η διαμόρφωση και η ολοκλήρωση των εθνικών συνόρων του ελληνικού κράτους, από το 1829 ως το 1949. Γεγονότα, πόλεμοι και συνθήκες. Γηγενείς και Αλύτρωτοι.

6. Από νοικοκυραίοι ... πρόσφυγες.

Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα του μεσοπολέμου. Οι προσφυγικές πόλεις και συνοικισμοί στην Ελλάδα. Οι συνθήσεις και ο πολιτισμός των προσφύγων.

7. Στα «χαρακώματα»: Άνθρωποι και πόλεμος στον 20^ο αιώνα.

Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι και η ζωή των στρατιωτών και των αμάχων. Βομβαρδισμοί και πείνα. Αντίσταση και αντίποινα. Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων. Χιροσίμα – Ναγκασάκι.

8. «Φεύγω με πίκρα στα ξένα»: Μετανάστευση και προσφυγιά στην Ελλάδα.

1960 – 2010: Οι Έλληνες μεταναστεύουν στο εξωτερικό (δεκαετία του '60). Οι ελληνικές κοινότητες. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων (1990 και εξής).

9. Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα: Η ιστορία είμαστε εμείς.

Παγκοσμιοποίηση. Πλούσιοι και φτωχοί. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον – οικολογικά κινήματα. Η έκρηξη της πληροφορίας και της τεχνολογίας.

10. Τα πολλά πρόσωπα της τέχνης

Εικαστικές τέχνες, αρχιτεκτονική, λογοτεχνία και μουσική στην Ελλάδα του 19ου και 20ου αιώνα. Συσχετισμός των τάσεων με το ευρύτερο καλλιτεχνικό πλαίσιο και την ελληνική ιστορία (π.χ. τέχνη του Μεσοπολέμου).

Γ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Γενικοί Σκοποί των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας

Οι γενικοί σκοποί οργανώνονται σε δύο άξονες: α) Στον πρώτο άξονα συμπεριλαμβάνονται εκείνοι οι οποίοι συνδέονται με ιστοριογραφικές παραδοχές και αφορούν στο περιεχόμενο, στη δομή και την οργάνωση της ιστορικής ύλης που κρίνεται αναγκαίο να αποτελέσει μορφωτικό αγαθό και β) στο δεύτερο άξονα εμπεριέχονται οι σκοποί που συνδέονται με την επιστημολογική ιδιαιτερότητα, τον κοινωνικό ρόλο και τη διδακτική μεθοδολογία της ιστορίας και αφορούν στην καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης.

Ιστοριογραφικές Παραδοχές

1. Να αντιληφθούν οι μαθητές-τριες τη διαδρομή των ανθρώπινων κοινωνιών στο χρόνο όχι ως μια γραμμική πορεία προς την πρόοδο, αλλά ως μια διαδικασία δοκιμασιών, προσαρμογών, ανατροπών ενίοτε ακόμα και παλινδρομήσεων, αλλά σε κάθε περίπτωση αλληλεπιδράσεων και οσμώσεων μεταξύ τους.
2. Να αναδειχθεί το βάθος, η έκταση και η ποικιλομορφία της ανθρώπινης ιστορίας και η συμβολή όλων των κοινωνιών και πολιτισμών του παρελθόντος στο παρόν.
3. Να εξοικειωθούν οι μαθητές-τριες με την πολύπλευρη ιστορική, αρχαιολογική, πολιτισμική και καλλιτεχνική κληρονομιά του ελλαδικού χώρου, όπως αυτή διαμορφώθηκε με τη συνέργεια και αλληλεπίδραση γηγενών στοιχείων, ξένων κυριαρχιών, πληθυσμιακών μετακινήσεων και πολιτισμικών μεταφορών.
4. Να κατανοήσουν πώς διαμορφώθηκε η σύγχρονη φυσιογνωμία της ελληνικής κοινωνίας και να καλλιεργήσουν εθνική συνείδηση παράλληλα με τη συνείδηση του δημοκρατικού πολίτη.
5. Να καλλιεργήσουν με ιστορικούς όρους την ευρωπαϊκή και οικουμενική τους συνείδηση ενισχύοντας ταυτόχρονα την τοπική, εθνική και πολιτισμική τους ταυτότητα.
6. Να ενταχθεί η ελληνική ιστορία στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας και να προσεγγιστεί ως τμήμα ευρύτερων και πολυπλοκότερων ιστορικών συνθηκών και διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα στη γεωγραφική κλίμακα της Μεσογείου, των Βαλκανίων, της Ευρώπης και του κόσμου.
7. Να δοθεί έμφαση στην κοινωνική και πολιτισμική ιστορία (ιστορία της εργασίας, ιστορία του φύλου, ιστορία της παιδικής ηλικίας κ.τ.λ.).

8. Να ενθαρρυνθεί η εξοικείωση των μαθητών και μαθητριών με νεότερα πεδία της ιστορικής επιστήμης, όπως η μικροϊστορία και η προφορική ιστορία.
9. Να ενταχθούν οι τέχνες και τα γράμματα στην κεντρική αφήγηση των ιστορικών εξελίξεων.

Διδακτική Μεθοδολογία

1. Να συνδυαστεί η χρονολογική και η θεματική προσέγγιση των διάφορων ιστορικών φαινομένων, ώστε να δοθεί μια -κατά το δυνατόν- ολοκληρωμένη εικόνα των μεγάλων ιστορικών αλλαγών, αλλά και της ιστορικής συνέχειας. Η **βασική αφήγηση** οργανώνεται χρονολογικά, πολυδιάστατα και περιεκτικά και περιλαμβάνει όλες τις χρήσιμες ιστορικές πληροφορίες (χώρος, χρόνος, πρόσωπα, γεγονότα, αίτια και αποτελέσματα) συγκροτώντας έτσι τη βασική δηλωτική γνώση, ενώ εξειδικεύεται με **θεματικούς φακέλους**.
2. Να τεθεί η καλλιέργεια της κριτικής ιστορικής σκέψης και συνείδησης στο επίκεντρο της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας (δηλωτική, διαδικαστική και εννοιολογική γνώση).
3. Να αναπτύξουν οι μαθητές-τριες την ικανότητα να εντάσσουν φαινόμενα, διαδικασίες και γεγονότα στον ιστορικό χρόνο και χώρο και να διακρίνουν με ιστορικούς όρους το παρόν από το παρελθόν, καθώς και να αντιλαμβάνονται τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις και διαβαθμίσεις του ιστορικού χρόνου (περίοδος, μακρός χρόνος, βραχύς χρόνος, συγκυρία, διάρκεια, μεταβολή, συνέχεια, κύκλος, αδράνεια, παλινδρόμηση, συγχρονία, διαχρονία, διαδοχή κ.ά).
4. Να εξοικειωθούν οι μαθητές-τριες με τις δεξιότητες της ιστορικής έρευνας, με έμφαση στην επεξεργασία και κριτική ανάλυση των ιστορικών πηγών, ως βασικών προϋποθέσεων για την κατανόηση και ερμηνεία του παρελθόντος.
5. Να είναι ικανοί και ικανές να αναγνωρίζουν τις διαφορετικές οπτικές και ερμηνείες για συγκεκριμένα ιστορικά ζητήματα, να αξιολογούν τη σημασία και το ρόλο προσώπων, καταστάσεων και γεγονότων στο εκάστοτε ιστορικό και ερμηνευτικό τους πλαίσιο, να κατανοούν την επίδραση που ασκεί το ιστορικό παρελθόν και οι απόψεις γι' αυτό στο παρόν, καθώς και να αντιλαμβάνονται το παρελθόν ως ένα πεδίο διαρκούς ιστορικής έρευνας και διαλόγου.
6. Να διατυπώνουν συγκροτημένο προφορικό και γραπτό ιστορικό λόγο, παραθέτοντας επιχειρήματα, τα οποία στηρίζονται σε ιστορικά τεκμήρια, και χρησιμοποιώντας βασικές έννοιες της ιστορικής γλώσσας.
7. Η ιστορική εκπαίδευση να γίνει επί της ουσίας αποκεντρωτική και μαθητοκεντρική, μέσω των θεματικών προσεγγίσεων, που δεν θα είναι προκατασκευασμένες αφηγήσεις, αλλά ερευνητικά σχέδια τα οποία θα εκκινούν με, ως ένα βαθμό, μεταβλητά ερευνητικά ερωτήματα που θα τίθενται με τη μορφή προβλήματος προς επίλυση.
8. Να επιδιώκεται η σε βάθος μελέτη ιστορικών ζητημάτων συμβατών με την ηλικία, την ψυχοσύνθεση και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, ενώ παράλληλα να ενθαρρύνεται η διασύνδεσή τους με το παρόν.

9. Να διασφαλιστούν ουσιαστικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή των μεθοδολογικών αρχών της πολυπρισματικότητας και της ιστορικής ενσυναίσθησης.
10. Μέσα από τους συνεργατικούς και ποικιλόμορφους τύπους μάθησης και επικοινωνίας να ενθαρρύνεται η προσωπική έκφραση, η αποκλίνουσα σκέψη και η αξιοποίηση ταλέντων και ικανοτήτων· επιπρόσθετα, να έχουν οι μαθητές-τριες τη δυνατότητα, εναλλακτικά, να εκφράζονται μέσα από τεχνικές που επιτρέπουν και ενδυναμώνουν την ανάπτυξη της ιστορικής φαντασίας και συμβάλλουν στην καλλιέργεια ψυχοκινητικών δεξιοτήτων (δραματοποίηση, παιχνίδι ρόλων, προσομοιώσεις κλπ). Σε κάθε περίπτωση, οι μέθοδοι και οι τεχνικές μάθησης και αξιολόγησης, καθώς και το εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να υποστηρίζουν την ενεργό και ουσιαστική συμμετοχή παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες και ιδιαιτερότητες.
11. Τέλος, οι μαθητές-τριες να είναι σε θέση να αξιοποιούν ποικίλα ψηφιακά εργαλεία και περιβάλλοντα μάθησης για την εκπόνηση των ερευνητικών εργασιών τους και για να αναπτύξουν δεξιότητες ψηφιακής αφήγησης. Γενικότερα, να ενδυναμώσουν τις αναλυτικές και κριτικές δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού, ώστε να είναι σε θέση να στέκονται κριτικά απέναντι στο διαδίκτυο, ως κυρίαρχη σήμερα μορφή της Δημόσιας Ιστορίας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τι διδάσκεται σήμερα

Η προϊστορία (με έμφαση στην Εποχή του Χαλκού στο Αιγαίο), η αρχαία Ιστορία και η ελληνιστική – ρωμαϊκή περίοδος ως την ενθρόνιση του Μ. Κωνσταντίνου.

Πρόταση:

Κάλυψη της περιόδου από την απώτερη προϊστορία ως την ιστορία της Ρώμης στα τέλη της ρεπουμπλικανικής περιόδου. Αναβάθμιση της προϊστορίας και ένταξη της στην παγκόσμια κλίμακα. Ανάδειξη της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ιστορίας σε συνομιλία με την πολιτική και στρατιωτική. Θεματική εμβάθυνση σε σημαντικά ζητήματα.

Ειδικοί στόχοι

Οι μαθητές-τριες:

1. Να κατανοήσουν τις μεγάλες χρονικές περιόδους της προϊστορίας και της ελληνικής αρχαιότητας, τις τομές, τις συνέχειες και τις αλλαγές στον ιστορικό χρόνο.
2. Να συνειδητοποιήσουν την κοινή ανθρώπινη συνθήκη που διέπει την ιστορία από την εμφάνιση των ανθρώπων στη γη και την αφετηρία του πολιτισμού ως τις σύνθετες κοινωνίες της ύστερης προϊστορίας, της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας.
3. Να γνωρίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά και τις έννοιες της προϊστορικής περιόδου (τροφοσυλλογή, νομαδικότητα, παραγωγικό στάδιο, κοινωνική ιεραρχία).
4. Να κατανοήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά και τις έννοιες της ελληνικής αρχαιότητας (θρησκευτικό σύστημα, πολιτικές και κοινωνικές δομές, οικονομικές σχέσεις, πολιτισμός, επικοινωνία με τον έξω κόσμο).

5. Να γνωρίσουν τις κοινωνικές διεργασίες που οδήγησαν στη δημιουργία της αθηναϊκής δημοκρατίας και να εκτιμήσουν τη συμβολή του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού (δημοκρατία, ποίηση, θέατρο, τέχνες, αθλητισμός) στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία.

6. Να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής κοινωνίας, τις ιστορικές διαδικασίες δημιουργίας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και τις σχέσεις με την Ελλάδα.

Περιεχόμενα

Μεθοδολογική εισαγωγή στην αρχή του σχολικού έτους

- Εισαγωγή στην έννοια του χρόνου και στις ιστορικές πηγές: παρόν, παρελθόν, γεωλογικός χρόνος, ιστορικός χρόνος, χιλιετία, αιώνας, π.Χ./μ.Χ., οι μαρτυρίες του παρελθόντος (τα αντικείμενα, η γραφή), επιστήμες του παρελθόντος (ιστορία, αρχαιολογία), μέθοδοι και νέες τεχνικές χρονολόγησης (αρχαιομετρία), τρόποι μελέτης του παρελθόντος, τα είδη των πηγών.

- Παραδείγματα του τρόπου έρευνας και μελέτης πηγών διαφορετικού είδους.

A. Προϊστορία

1. Παλαιολιθική – Μεσολιθική περίοδος

- Η εμφάνιση και εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Η έρευνα. Από την Αφρική σε όλο τον κόσμο. Η λιθοτεχνία.

- Η αλληλεπίδρασή του ανθρώπου με τη φύση. Η νομαδικότητα. Τροφοσυλλογή και κυνήγι. Η ανακάλυψη της φωτιάς.

- Κοινωνική οργάνωση. Οι εξισωτικές ομάδες, η αμοιβαιότητα. Τα συμβολικά συστήματα. Η εμφάνιση της θρησκείας. Ανιμισμός. Η επινόηση της γλώσσας.

- Η Παλαιολιθική και Μεσολιθική στην Ελλάδα. Το πέρασμα στο παραγωγικό στάδιο.

2. Νεολιθική περίοδος

- Η έναρξη του Παραγωγικού σταδίου στη Μέση Ανατολή (8.000 π.Χ.). Μόνιμη εγκατάσταση και δημιουργία οικισμών.

- Η σταδιακή εξημέρωση και καλλιέργεια ειδών, η εξημέρωση και εκτροφή ζώων, οι συμπληρωματικές οικονομικές δραστηριότητες. Η ανακάλυψη της κεραμικής.

- Κοινωνικές αλλαγές: δημογραφική αύξηση, σταδιακή εξειδίκευση και εργασιακός καταμερισμός, η κοινωνική διαφοροποίηση. Το πλεόνασμα και ο ρόλος του. Εμπορικές σχέσεις και δίκτυα.

- Η νεολιθική στην Ελλάδα και η σχέση με τα Βαλκάνια. Η έρευνα. Οι αγροτικές κοινωνίες στη Θεσσαλία και τη Μακεδονία. Περιβάλλον και εγκατάσταση: παραποτάμιοι και λιμναίοι οικισμοί. Οι σημαντικοί οικισμοί. Η διακοινοτική και ενδοκοινοτική οργάνωση του χώρου. Η νεολιθική στην Κύπρο.

3. Εποχή του Χαλκού

- Νέες εξελίξεις στη Ανατολή: οι πειραματισμοί με τα μέταλλα και τα κράματα του χαλκού. Η ανακάλυψη και η χρήση του τροχού. Η εμφάνιση της γραφής. Η αστικοποίηση. Η γεωργία με άροτρο.

- Η εποχή του Χαλκού στο Αιγαίο. Από τις αγροτικές και ναυτικές κοινότητες στις ανακτορικές κοινωνίες. Οι μετακινήσεις πληθυσμών. Η εμφάνιση των κοινωνικών ιεραρχιών. Οι προϊστορικές Κυκλάδες. Η αστικοποίηση. Το Ακρωτήριο.
- Οικονομία: παλιές και νέες καλλιέργειες (ελιά, αμπέλι), εμπόριο, βιοτεχνική παραγωγή. Εισαγωγή του κεραμικού τροχού. Οι επαφές με την Ανατολία και την Αίγυπτο.
- Η μινωική Κρήτη. Η έρευνα. Το Ανακτορικό σύστημα. Η γραφή και η ανακτορική γραφειοκρατία. Η αρχιτεκτονική, το εμπόριο, τα βιοτεχνικά προϊόντα εξαγωγής, η λατρεία. Η κατάρρευση του ανακτορικού συστήματος. Η μετανακτορική Κρήτη.
- Η Μυκηναϊκή Ελλάδα. Η έρευνα. Το ανακτορικό σύστημα. Πολιτική οργάνωση και κοινωνική διαστρωμάτωση. Οι σχέσεις με την Κρήτη και την Ανατολή. Η οικονομία. Οχυρώσεις και ανάκτορα. Η γραφή και η ανακτορική γραφειοκρατία. Αρχιτεκτονική, λατρεία και τα ταφικά έθιμα. Ο υλικός πολιτισμός. Η αποδυνάμωση και το τέλος του μυκηναϊκού κόσμου.

B. Αρχαιότητα

1. Το ιστορικό πλαίσιο της Αρχαιότητας

- Οι πηγές της αρχαιότητας και τα προβλήματά τους: η γραμματεία, τα αρχαιολογικά κατάλοιπα και τα υλικά κατάλοιπα με γραφή.
- Εξοικείωση με την αντίστροφη μέτρηση των αιώνων π.Χ.
- Η σχετικότητα της περιοδολόγησης και των κριτηρίων της σε σχέση με τον ιστορικό χώρο. Οι υποπερίοδοι της ελληνικής αρχαιότητας και οι ονομασίες τους ως επεξεργασίες των ιστορικών και των αρχαιολόγων. Οι συμβατικές τομές και οι σημαντικές χρονολογίες στην αρχαία ιστορία: Ολυμπιακοί αγώνες (776 π.Χ.), η λήξη των Περσικών πολέμων (479 π.Χ.), ο Πελοποννησιακός πόλεμος (λήξη το 404 π.Χ.), η μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.), ο θάνατος του Μ. Αλεξάνδρου (323 π.Χ.), οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα (146 π.Χ.) και τον ελληνικό κόσμο (31 π.Χ.).

2. Γεωμετρική περίοδος: «σκοτεινοί χρόνοι» ή μια διαφορετική εποχή;

- Η γεωγραφική διάσταση του ελληνικού κόσμου. Από τη μυκηναϊκή κληρονομιά στην εσωστρέφεια και τις απλούστερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Οι αλλαγές στη δημογραφία, την κατοίκηση. Η εξαφάνιση της γραφής. Το Λευκαντί.
- Τα «ελληνικά» φύλα και η γεωγραφική διασπορά των διαλέκτων, οι «φυλετικές» κοινωνίες και οι νέες κοινότητες, η κοινωνική ιεραρχία (βασιλείς, ευγενείς, λαός), ο «οίκος», οι πρώτες μετακινήσεις εκτός ελλαδικού χώρου (Α' Αποικισμός).
- Η παγίωση του θρησκευτικού συστήματος. Ο Όμηρος και τα ομηρικά έπη. Ο υλικός πολιτισμός και τα αρχαιολογικά δεδομένα. Οι καύσεις των νεκρών και οι ταφές σε τύμβους. Ο «γεωμετρικός» ρυθμός.

3. Αρχαϊκή εποχή: μεταρρυθμίσεις και βαθιές αλλαγές

- Η μετάβαση του 8ου αιώνα: Ο έξω κόσμος: Ασσύριοι και Φοίνικες. Οι επαφές και οι επιρροές. Η επανεμφάνιση της γραφής. Το ελληνικό αλφάβητο. Ο Ησίοδος. Η «ανατολίζουσα» τέχνη. Οι πρώτοι ναοί και τα αγάλματα. Εμπόριο και νέες αποικίες (Β' αποικισμός).
- Η δημιουργία και η παγίωση της «πόλης-κράτους». Τα χαρακτηριστικά της. Οι κοινωνικές συγκρούσεις για την εξουσία: ολιγαρχία και τυραννίδα. Νομοθέτες, νόμοι και μεταρρυθμίσεις. Αθήνα και Σπάρτη: η διαμόρφωση δύο διαφορετικών κοινωνιών. Η πορεία προς τη δημοκρατία.
- Οι πνευματικές εξελίξεις του 7^{ου} και 6^{ου} αιώνα: ποίηση, φιλοσοφία, θρησκεία και πανελλήνιοι αγώνες. Ναοδομία, γλυπτική και η αγγειοπλαστική.

4. Κλασική Εποχή - 5ος αιώνας: Η δημοκρατία και ο πόλεμος

- Η σύγκρουση με τους Πέρσες
- Οι πολιτικές εξελίξεις στην Αθήνα του 5^{ου} αιώνα και η παγίωση της Δημοκρατίας. Οι θεσμοί και τα όργανα. Οι κοινωνικές τάξεις. Ο Περικλής. Η Δηλιακή – Αθηναϊκή συμμαχία και ο αθηναϊκός επεκτατισμός στη θάλασσα. Τα μεγάλα έργα στην Ακρόπολη αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα.
- Η αρχαία Ελλάδα σε δύο στρατόπεδα: Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος.
- Οι πνευματικές εξελίξεις. Ποίηση, Θέατρο, Ιστοριογραφία. Οι συμβολισμοί και τα κλασικά ιδεώδη στην αρχιτεκτονική και γλυπτική.

5. Κλασική Εποχή - 4ος αιώνας: πόλεμοι ηγεμονίας και νέες πολιτικές δυνάμεις

- Οι συγκρούσεις για την κυριαρχία στην Ελλάδα: Σπάρτη, Θήβα, Μακεδονία. Οι πολιτικές παρεμβάσεις των Περσών. Οι Έλληνες στις αποικίες. Τα Κοινά ως πολιτικές ενώσεις.
- Η άνοδος του κράτους της Μακεδονίας και τα χαρακτηριστικά του. Ο Φίλιππος, ο Αλέξανδρος και η μάχη της Χαιρώνειας. Η εκστρατεία του Αλέξανδρου στην Ανατολή.
- Η οικονομία: η επέκταση των αγορών, οι τράπεζες, τα οικονομικά προβλήματα στην κυρίως Ελλάδα.
- Οι πνευματικές εξελίξεις. Φιλοσοφία, ρητορική, ποίηση. Ο υλικός πολιτισμός.

6. Ελληνιστική εποχή: ο αρχαίος κόσμος μεγαλώνει

- Μετατόπιση των ιστορικών διαδικασιών στην Ανατολή και τα κράτη των διαδόχων. Οι μοναρχίες. Οι πολεμικές συγκρούσεις στην Ανατολή και την Ελλάδα. Ο Πύρος και η Ρώμη.
- Το άνοιγμα νέων αγορών. Το εμπόριο σε ανατολή και δύση και οι ανταγωνισμοί. Οι μεγάλες πόλεις της ανατολής και η εικόνα τους. Η Αλεξάνδρεια.
- Η διάδοση της ελληνικής γλώσσας. Οι επιστήμες και οι τεχνολογικές εξελίξεις. Αρχιτεκτονική και γλυπτική: οι καλλιτέχνες στην υπηρεσία των ηγεμόνων. Η εξατομίκευση.

Γ. Η Ρώμη

1. Ο χώρος, ο χρόνος και οι πληθυσμοί

- Η ιταλική χερσόνησος: ο χώρος και οι πληθυσμοί. Τα ονόματα: Ρωμαίοι, Λατίνοι. Οι γλώσσες: η λατινική γλώσσα, η γλώσσα των Ετρούσκων.
- Ο χρόνος: απαρχές και περιοδολόγηση της ρωμαϊκής ιστορίας. Ρεπουμπλικανική και αυτοκρατορική περίοδος. Οι καταστατικοί μύθοι.
- Η Ρώμη. Άλλες πόλεις. Πομπηία και Ερκουλάνουμ. Δίκτυα επικοινωνίας. Η καθημερινή ζωή. Τα ρωμαϊκά αγροκτήματα. Τα μεγάλα έργα: υδραγωγεία, θέρμες. Οι μαρτυρίες του υλικού πολιτισμού.
- Η Ρώμη και οι άλλοι. Οι σχέσεις με τους Ετρούσκους, τους Έλληνες, τις ελληνικές αποικίες. Η άνοδος της Καρχηδόνας και η εμπορική της κυριαρχία. Η σύγκρουση.

2. Ρώμη: ρεπουμπλικανική περίοδος

- Η ρωμαϊκή *res publica*: Η συγκρότηση και η δομή της ρωμαϊκής δημοκρατίας. Το ρωμαϊκό ρεπουμπλικανικό κράτος. Η Σύγκλητος. Το ρωμαϊκό δίκαιο. Ο στρατός. Από τους δημοκρατικούς θεσμούς στην Πρώτη και Δεύτερη Τριανδρία.
- Οικονομία και κοινωνία στην ρεπουμπλικανική Ρώμη: μια αγροτική οικονομία. Η κοινωνική δομή: ακτήμονες και αγρότες (πληβείοι), κατώτερα και μεσαία στρώματα,

αριστοκρατία. Η παρακμή των μικρών ιδιοκτητών και η δημιουργία της τάξης των επιχειρηματιών – μεγαλοκτηματιών. Τα λατιφούντια. Από τις παραδοσιακές σοδειές στις νέες καλλιέργειες. Οι μεταρρυθμίσεις των Γράκων. Το εμπόριο και η βιοτεχνία. Η δουλεία στην Αρχαία Ρώμη. Η εμπορευματοποίηση των σκλάβων. Οι εξεγέρσεις.

3. Η άνοδος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

- Οι πολιτικές της ρωμαϊκής επέκτασης. Φάσεις και κατευθύνσεις της ρωμαϊκής εξάπλωσης. Η ανάμιξη στα ελληνικά πράγματα. Η κυριαρχία στην Ελλάδα και την Ανατολή. Η Ρώμη στην Ελλάδα / Η Ελλάδα στη Ρώμη. Η δημιουργία μιας νέας παράδοσης.

- Η Ρώμη μετατρέπεται σε αυτοκρατορία. Η επέκταση στη Δύση. Ο ζωτικός χώρος της Μεσογείου. Pax Romana. Ρωμαίοι και μη Ρωμαίοι. Το δικαίωμα του ρωμαίου πολίτη. Η διοίκηση της Αυτοκρατορίας: ο αυτοκράτορας, η σύγκλητος, ο ρωμαϊκός στρατός. Η κεντρική και επαρχιακή διοίκηση.

- Οικονομία και κοινωνία. Αγροτική οικονομία, ιδιοκτησίες, βιοτεχνία και εμπόριο. Οι υπήκοοι ως καταναλωτές. Κοινωνική διαστρωμάτωση και κινητικότητα. Οικογένεια και Οίκος. Ο ρωμαϊκός νόμος.

- Θρησκεία και πολιτισμός. Συνέχεια και αλλαγές στην επίσημη θρησκεία. Θρησκευτικός συγκρητισμός. Η ανάδυση και η εδραίωση του χριστιανισμού. Υλικός και πνευματικός πολιτισμός. Τα όρια του εκρωμαϊσμού: οι πόλεις και η ύπαιθρος.

Θεματικοί φάκελοι

A1. Ο παλαιολιθικός άνθρωπος «κατακτά» όλον τον κόσμο

Η εξάπλωση των παλαιολιθικών κοινωνιών σε όλο τον κόσμο: οι μετακινήσεις, οι μορφές κατοίκησης, τα εργαλεία και οι αλλαγές τους στο μακρύ χρόνο της παλαιολιθικής.

A2. Οι παλαιολιθικός άνθρωπος και τα πράγματα του: οι πράξεις και οι ιδέες του

Ο υλικός πολιτισμός ως μάρτυρας των δραστηριοτήτων και κοσμοαντιλήψεων των παλαιολιθικών κοινωνιών.

A3. Όλος ο κόσμος είναι «νεολιθικός»

Η εμφάνιση του παραγωγικού σταδίου (γεωργία, κτηνοτροφία) στην Ανατολή και η διάδοση του στην Ευρώπη, Ασία και Αμερική.

A4. Χωρίς αντικείμενα δεν γίνεται ζωή: τα λίθινα, τα πήλινα και τα οργανικά

Ο υλικός πολιτισμός των νεολιθικών κοινωνιών και οι πληροφορίες που παρέχει για την οικονομία, τις καθημερινές δραστηριότητες, τις κοινωνικές σχέσεις και την ιδεολογία.

A5. Ο χαλκός ήταν μπρούντζος τελικά και υπήρχε σε όλο τον κόσμο

Η Εποχή του Χαλκού και τα χαρακτηριστικά της στη Μέση Ανατολή (Αίγυπτος, Σουμέριοι, Ασσύριοι κλπ), στην Ασία, Αμερική και στην Ευρώπη των μεγαλιθικών μνημείων.

A6. Έχει χώρο για όλους; Επαφές και ανταγωνισμοί δύο ανακτορικών κοινωνιών

ΟΙ αλληλεπιδράσεις και οι ανταγωνισμοί των ανακτορικών κοινωνιών της μινωικής Κρήτης και της Μυκηναϊκής Ελλάδας με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα: ανάκτορα, οχυρώσεις, γραφή, ταφές και τεχνουργήματα.

A7. Τα αντικείμενα «λένε πολλά»: η ζωή στο προϊστορικό Αιγαίο τη δεύτερη χιλιετία π.Χ.

Όψεις της οικονομίας, της κοινωνικής οργάνωσης, της καθημερινότητας, της θρησκείας και της ιδεολογίας των προϊστορικών κοινωνιών στην Κρήτη, την ηπειρωτική Ελλάδα και τις Κυκλάδες.

B1. Θεοί, χρησμοί, αγώνες και ζαλισμένες ιέρειες: η θρησκεία στην Αρχαία Ελλάδα

Τα βασικά χαρακτηριστικά της αρχαίας ελληνικής θρησκείας ως και την ελληνιστική εποχή: πάνθεο, θρησκευτικές πρακτικές, τάφοι και ταφικά έθιμα, ιερά και λειτουργίες, ναοί και αντικείμενα λατρείας.

B2. Οι άνθρωποι της δουλειάς: αγρότες, έμποροι, βιοτέχνες και τεχνίτες

Η οικονομία στην Αρχαία Ελλάδα και τα επαγγέλματα: αγροτική ζωή, ναυτιλία – εμπόριο, νομισματική οικονομία, βιοτεχνία, τα προϊόντα, τα ειδικά επαγγέλματα.

B3. Ο αρχαίος κόσμος στον καθρέφτη του: κοινωνικές ανισότητες, γυναίκες και δούλοι

Η κοινωνική διαστρωμάτωση στον αρχαίο κόσμο, οι τοπικές διαφοροποιήσεις και οι αλλαγές, η ζωή των γυναικών, των παιδιών και των δούλων.

B4. Οι Έλληνες δεν ήταν μόνοι: ο αρχαίος κόσμος και όλοι οι «άλλοι»

Διερεύνηση του κόσμου κοντά και πέρα από την ελληνική σφαίρα επιρροής και δράσης: Ιωνία - Μεγάλη Ελλάδα, ξένοι και «βάρβαροι». Οι Φοίνικες, Αίγυπτος, Πέρσες. Ετρουρία και Λάτιο. Ινδία και Κίνα.

B5. Στο σπίτι και στο γυμναστήριο: όψεις της καθημερινής ζωής στην αρχαιότητα

Η καθημερινότητα των ανθρώπων στον αρχαίο κόσμο: η ζωή μέσα στο σπίτι και στην πόλη, η διατροφή, η διασκέδαση, οι εκδηλώσεις, η εκπαίδευση, τα ιστορικά δεδομένα και οι υλικές μαρτυρίες.

B6. Στο ψηλότερο σημείο: Η Ακρόπολη της Αθήνας

Η ιστορία της Ακρόπολης της Αθήνας. Τα μεγάλα έργα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Τα αναθήματα. Ο Παρθενώνας. Η Ακρόπολη ως σύμβολο της αθηναϊκής δύναμης και δημοκρατίας.

B7. Τα μυαλά και τα χέρια: οι επιστήμονες, οι φιλόσοφοι, οι καλλιτέχνες και οι εφευρέτες

Ο πνευματικός βίος, οι επιστήμες και οι τέχνες στην Αρχαία Ελλάδα από την εποχή του Ομήρου ως την ελληνιστική εποχή: οι τομείς ανάπτυξης και τα βασικά τους χαρακτηριστικά.

Γ1. Μια αυτοκρατορία γεννιέται στη Μεσόγειο: οι Ρωμαίοι σε πόλεμο

Η εξάπλωση της Ρώμης στην ιταλική χερσόνησο, την Αφρική (Καρχηδόνα, Αίγυπτος), την Ελλάδα, τα Βαλκάνια και την Ανατολή. Από την Ισπανία ως τον Ρήνο. Λεγεώνες: η ρωμαϊκή στρατιωτική μηχανή.

Γ2. Η αρχαία Ρώμη: από τον οικισμό στην «αιώνια» πόλη

Η ανάδειξη της Ρώμης από οικισμό σε πρωτεύουσα μια υπερδύναμης: η εικόνα της πόλης, τα δημόσια κτήρια, οι άνθρωποι και η ζωή τους, οι κοινωνικές σχέσεις.

Γ3. Τι έκαναν οι Ρωμαίοι στην Ελλάδα;

Η Ελλάδα ως ρωμαϊκή επαρχία: οι αλλαγές και τα χαρακτηριστικά της περιόδου, η διοίκηση και η εικόνα των ελληνικών πόλεων, οι σχέσεις Ελλήνων – Ρωμαίων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τι διδάσκεται σήμερα

Το γνωστικό αντικείμενο έχει ως τίτλο «Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία» και εκτείνεται από το 330 μ. Χ. μέχρι το 18^ο αιώνα (χωρίς τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό).

Πρόταση

Προτείνεται να καλυφθεί η περίοδος από την ύστερη αρχαιότητα μέχρι τον 15^ο αιώνα. Η βυζαντινή ιστορία θα εξετασθεί σε στενή συνάφεια με την ιστορία της μεσαιωνικής Δύσης. Έμφαση δίνεται στις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, καθώς και τις επαφές και συγκρούσεις με άλλους λαούς. Θεματική εμβάθυνση σε σημαντικά ζητήματα, όπως η θρησκεία, η πολιτική οργάνωση, κ.ά.

Ειδικό Στόχοι

Σκοποί της διδασκαλίας της Μεσαιωνικής Ιστορίας είναι οι μαθητές-τριες:

1. Να κατανοήσουν το χώρο και το χρόνο στην Ύστερη Αρχαιότητα και στο Μεσαίωνα και συνακόλουθα να αντιληφθούν τα κριτήρια και τη σχετικότητα της περιοδολόγησης και γεωγραφικής διαίρεσης του κόσμου. Να διερευνήσουν σε βάθος και να διευκρινίσουν συγκριτικά με προγενέστερες και μεταγενέστερες εποχές βασικές έννοιες που συνδέονται με τη Μεσαιωνική Εποχή, όπως *αυτοκράτορας, ιππότης, φεουδαρχία, σταυροφορία, ιερός πόλεμος, βάρβαροι, μαγεία* κτλ.
2. Να εξοικειωθούν με τις πολλαπλές μορφές ετερότητας που εμπερικλείει η μακρά περίοδος του Μεσαίωνα και παράλληλα να υπερβούν τις εδραιωμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις υποτίμησης ή απαξίωσης του, που διαμορφώθηκαν από τον Διαφωτισμό και την προοδοκεντρική θέαση της Ιστορίας. Η κριτική αυτή αντιστάθμιση δεν θα είναι αποτέλεσμα της γνωριμίας τους αποκλειστικά και μόνο με την εκλεπτυσμένη σκέψη, την θρησκευτική τέχνη και την υψηλή κουλτούρα, αλλά και με τις ποικίλες εκφάνσεις της υλικού πολιτισμού και της τεχνολογίας, κυρίως όμως με χαρακτηριστικές όψεις της καθημερινότητας των κατώτερων κοινωνικών τάξεων.
3. Να κατανοήσουν τη σχέση των πληθυσμών με το φυσικό περιβάλλον, όπως επίσης με τον τρόπο παραγωγής στη φεουδαρχία, τη διάρθρωση των

κοινωνικών τάξεων, τη δημογραφική φυσιογνωμία και τις μορφές εξουσίας των κοινωνιών που διαμορφώθηκαν.

4. Να εντοπίσουν τις νησίδες εμπορευματικού καπιταλισμού που σχηματίστηκαν μέσα στο σώμα του φεουδαρχικού συστήματος παραγωγής.
5. Να γνωρίσουν τις σχέσεις που αναπτύχθηκαν και τις αλληλεπιδράσεις που σημειώθηκαν ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς και θρησκείες μέσα και έξω από τον ευρωπαϊκό χώρο.
6. Να γνωρίσουν το μωσαϊκό των προεθνικών συνομαδώσεων, των μεταναστευτικών ροών, των θρησκειών, των πολιτισμικών θεμελίων και μορφωμάτων, αλλά και των φυλών, που βαθμιαία στην πορεία του χρόνου συναποτέλεσαν τον ευρωπαϊκό κόσμο.
7. Να κατανοήσουν τους ιστορικούς παράγοντες και τις συνθήκες που συνέβαλαν βαθμιαία στην ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.
8. Να κατανοήσουν την κεντρική σημασία της θρησκείας ως παράγοντα συνένωσης ή διαίρεσης των μεσαιωνικών κοινωνιών και ομάδων, το ρόλο της στη διαμόρφωση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών και την επίδραση που άσκησε στη διαμόρφωση δομικών πολιτισμικών στοιχείων της χριστιανικής Ευρώπης, τα οποία επιβιώνουν μέχρι σήμερα. Ταυτόχρονα, να κατανοήσουν τις συγκρούσεις μεταξύ θρησκευτικής και κοσμικής εξουσίας.
9. Να κατανοήσουν τα αίτια της σταδιακής μεταφοράς του κέντρου βάρους της οικονομικής ισχύος από τη Μεσόγειο στη δυτική Ευρώπη.
10. Να κατανοήσουν τις αντίστοιχες ιστορικές τάσεις και δομές, αλλά και τις ασυνέχειες που παρατηρούνται μεταξύ της μεσαιωνικής Δύσης και της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Περιεχόμενα

Μεθοδολογική εισαγωγή στην αρχή του σχολικού έτους

Εισαγωγή στις παράλληλες χρονογραμμές των μεσαιωνικών χρόνων, οι οποίες θα περιλαμβάνουν (α) δυτική ευρωπαϊκή, (β) βυζαντινή, (γ) αραβική, (δ) Κίνα, (ε) Ινδία, (στ) Μογγολία, (ζ) προκολομβιανοί πολιτισμοί. Ιστορικοί θεματικοί χάρτες για τη δημιουργία και μετασχηματισμό κρατών, τις μεταναστεύσεις πληθυσμών, τις θρησκείες και γλώσσες και τα θαλάσσια και χερσαία οδικά δίκτυα και τους εμπορικούς σταθμούς. Εξήγηση κρίσιμων ιστορικών εννοιών όπως Μεσαίωνας, Βυζάντιο, Αναγέννηση, κλπ. Εξοικείωση των μαθητών/τριών με θεμελιώδεις έννοιες του ιστορικού χρόνου και ανάπτυξη προβληματισμού στην τάξη πάνω στα κριτήρια με τα οποία γίνονται οι περιοδολογήσεις (όπως π.χ. το ερώτημα «πότε αρχίζει και πότε τελειώνει ο Μεσαίωνας;») και ως κύριος στόχος τίθεται να κατανοήσουν οι μαθητές-τριες αφενός τη σχετικότητα και αφετέρου την ιστορικότητα της ίδιας της χρονολόγησης. Οι πηγές της βυζαντινής και μεσαιωνικής ιστορίας και η μελέτη τους

Β. Ύστερη Αρχαιότητα: σύνδεση με την ύλη της προηγούμενης τάξης με τη μορφή της κριτικής επισκόπησης

Τα χαρακτηριστικά του κόσμου στην ύστερη αρχαιότητα: κράτη, πληθυσμοί, γλώσσες, θρησκείες, τέχνη.

Γ. Πρωτοβυζαντινή περίοδος (4ος - 6ος αιώνας)

Κωνσταντινούπολη, η νέα Ρώμη / η επέκταση και η καθιέρωση του Χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας-ο θρησκευτικός συγκρητισμός των πρώτων αιώνων-οι διαμάχες γύρω από τη φύση του Χριστού / ο Ιουστινιανός και το όραμα της αποκατάστασης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας / οργάνωση και συγκρότηση του κράτους, τέχνη και αυτοκρατορική αίγλη (Αγία Σοφία Κωνσταντινούπολης και Ραβέννα) / Ιουστινιάνειος Κώδικας / το Βυζάντιο και οι βαρβαρικές εισβολές (Λογγοβάρδοι, Πέρσες, Άβαροι, Σλάβοι) να μελετηθούν σε αντιστοιχία με τη Δύση και τη διάλυση του δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους) / πολυγλωσσία και πολυφυλετικότητα.

Δ. Μεσοβυζαντινή περίοδος (7ος – 12ος αιώνας/1204)

Εκτεταμένες εισβολές νέων λαών που εγκαθίστανται και αποκόπτουν εδάφη της αυτοκρατορίας, ενώ φτάνουν συχνά στην Κωνσταντινούπολη και την πολιορκούν (Βούλγαροι, Άραβες) / μείωση της εμπορικής δραστηριότητας / μικροκαλλιεργητές και στρατιωτικοποίηση (θέματα) / Εικονομαχία / πολιτική και θρησκευτική διάσταση με τη Δύση: συγκρότηση κοσμικής εξουσίας από τον πάπα της Ρώμης και η ανακήρυξη του Καρλομάγνου ως αυτοκράτορα των Ρωμαίων με το επιχείρημα ότι ο θρόνος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας παρέμεινε κενός, αφού την εξουσία στην Κωνσταντινούπολη κατείχε γυναίκα, η Ειρήνη / οι πόλεμοι του Βασιλείου του Β΄: το τελευταίο επιχείρημα εδαφικής αποκατάστασης της αυτοκρατορίας / Βυζάντιο και Ρώσοι / το Βυζάντιο ανάμεσα στον χριστιανικό κόσμο της Δύσης και τον ισλαμικό της Ανατολής: οι σταυροφορίες.

Ε. Πρώιμος Μεσαίωνας στη Δύση (5ος-10ος αιώνας)

Βαρβαρικές επιδρομές, λεηλασίες της Ρώμης και διάλυση δυτικού ρωμαϊκού κράτους (τελευταίος αυτοκράτορας ο Ρωμύλος Αυγουστύλος) / γερμανικά φύλα (Γότθοι, Βάνδαλοι, Φράγκοι, Αλεμάνοι, Βουργουνδοί, Άγγλοι, Σάξονες) / ενοποίηση γερμανικών κρατών υπό τον Καρλομάγνο και τον Όθωνα Α΄ / εκχριστιανισμοί / Ισλάμ και δημιουργία του αραβοϊσλαμικού κόσμου / δημογραφική πτώση / καταστροφή των συγκοινωνιακών και εμπορικών δικτύων / καταστροφή και συρρίκνωση των πόλεων-αγροτικές κοινωνίες / το κράτος των Φράγκων: Μεροβίγγεια και Καρολίγγεια δυναστεία / νέοι εισβολείς: Βίκινγκς και Μαγυάροι.

ΣΤ. Ωριμος Μεσαίωνας στη Δύση (11ος – 13ος αιώνας)

Μεσαιωνική Θερμή Περίοδος (750-1250)/ δημογραφική άνοδος / παγίωση φεουδαρχικού συστήματος / «αγροτική επανάσταση» και τεχνολογία (αμειψισπορά, νέα άροτρα, κολάρο στα ζώα οργώματος, νερόμυλος και ανεμόμυλος, αργαλειός, γυαλιά όρασης, μηχανικό ρολόι) / Σταυροφορίες-επαφές με ανατολή / εμπορική ανάπτυξη μεσαιωνικών πόλεων / νέα εμπορικά δίκτυα (Χανσεατική Ένωση & ιταλικές πόλεις) / ευρωπαϊκά πανεπιστήμια / νέα διάρθρωση των κοινωνικών τάξεων των πόλεων και της υπαίθρου (βασιλείς, ευγενείς, ιππότες, κληρικοί, δουλοπάροικοι, έμποροι και τεχνίτες) / ανάπτυξη λογοτεχνίας των εθνικών γλωσσών / αλληλεπιδράσεις με το βυζαντινό και ισλαμικό πολιτισμό / εισβολή των Μογγόλων και των Τούρκων (Χρυσή Ορδή).

Z. Υστεροβυζαντινή περίοδος και Ύστερος Μεσαίωνας στη Δύση (13ος -15ος αιώνας)

Μικρή Εποχή των Παγετώνων / Μαύρος Θάνατος (1347) / όξυνση των ταξικών αντιθέσεων- εργατικές και αγροτικές εξεγέρσεις / «εμπορική επανάσταση» και ανάπτυξη τραπεζικού συστήματος / Εκατονταετής Πόλεμος Αγγλίας-Γαλλίας (1337-1453) / διώσεις των Εβραίων από την Αγγλία (1290), Γαλλία (1306) και Ισπανία (1492)

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης και η λατινοκρατία / η αυτοκρατορία της Νίκαιας, το Δεσποτάτο της Ηπείρου και η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (1204-1461): τα εξόριστα κράτη / Σελτζούκοι και Οθωμανοί Τούρκοι: μια νέα ισλαμική μεσαιωνική αυτοκρατορία σχηματίζεται (χρονικά όρια: 13^{ος} αιώνας-1918, προέλευση, διευκρίνιση και διάκριση των όρων «Οθωμανός» και «Τούρκος», εξάπλωση στα ασιατικά και ευρωπαϊκά εδάφη του βυζαντινού κράτους, σχέσεις με αυτό) / η δυναστεία των Παλαιολόγων και οι σχέσεις με τη Δύση (εμπορικές σχέσεις με τις ιταλικές πόλεις, παροχή προνομίων, Σύνοδος της Φεράρας) / Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς: απόληχος, συνέπειες και εγγραφή στη λαϊκή παράδοση.

Θεματικοί φάκελοι

1. Χρόνος, χρονολόγηση και ημερολόγιο στο Μεσαίωνα

Πώς προσδιόριζαν το χρόνο στο Μεσαίωνα; Ποια χρονολογικά συστήματα χρησιμοποιούνταν; Σε άλλους πολιτισμούς και σε άλλες θρησκείες ποια συστήματα χρησιμοποιούσαν (ισλαμικός κόσμος, Κίνα); Πότε καθιερώθηκε το σύστημα που έχουμε σήμερα; Ιουλιανό και γρηγοριανό ημερολόγιο. Ο καθημερινός χρόνος (οι ώρες της ημέρας). Ο ετήσιος χρόνος (οι γιορτές και η σήμανση του χρόνου). Ο χειμώνας των «προετοιμασιών» (Νοέμβριος-Μάρτιος) και το «θέρος των δράσεων» (Απρίλιος-Οκτώβριος).

2. Η ρωμαϊκή κληρονομιά

Πολιτική: εγχειρήματα ανασύστασης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Λατινική γλώσσα. Ρωμαϊκό δίκαιο (Ιουστινιάνειος κώδικας). Μεσαίωνας και αρχαιότητα: αντιγραφείς χειρογράφων

3. Πόλεμοι για την πίστη ή πόλεμοι στο όνομα του Θεού (πολεμώντας αλλόθρησκους και αιρετικούς)

Ο πόλεμος Βυζαντίου-Περσών για την Ιερουσαλήμ και τον Τίμιο Σταυρό επί Ηρακλείου και Σασσανιδών (626-630). Ο ιερός πόλεμος των Αράβων (Τζιχάντ): έμφαση στη σύγκρουση ανάμεσα στον ισλαμικό και χριστιανικό κόσμο και στην «πολιορκία» της Ευρώπης. Εικονομαχία. Σταυροφορίες: ο ιερός πόλεμος των Χριστιανών της Δύσης. Αφορισμός και Ιερά Εξέταση. Διώξεις αιρετικών στο Βυζάντιο και στη Δύση. Διώξεις Εβραίων και εβραϊκή διασπορά.

4. Θρησκεία και εξουσία

Ποιος έχει μεγαλύτερη εξουσία; (α) Ο τέταρτος γάμος του Λέοντα ΣΤ΄ του Σοφού, (β) το προνόμιο της στέψης των βασιλέων: η Έριδα της Περιβολής, (γ) η Αιχμαλωσία της Αβινιόν. Το Σχίσμα (1054) και οι δύο κόσμοι της χριστιανικής Ευρώπης.

5. **Εκχριστιανισμοί: κηρύσσοντας το λόγο του Θεού στους «βαρβάρους»**
Πάπες, ιεραπόστολοι και μοναχοί: ο Χριστιανισμός στη Δύση επιβιώνει και επεκτείνεται. Ιεραπόστολοι του Βυζαντίου: διευρύνοντας τα όρια του ορθόδοξου κόσμου
6. **Ο αραβοϊσλαμικός πολιτισμός και ο χριστιανικός κόσμος**
Αριστοτέλης, άλγεβρα, χημεία, χαρτί, βυζαντινή τέχνη
7. **Η Κίνα:** α) Κίνα και Βυζάντιο: ο «δρόμος του μεταξιού», β) Το ταξίδι του Μάρκο Πόλο στην Άπω Ανατολή.
8. **Ιππότες και κάστρα στο Μεσαίωνα:** Κοινωνική προέλευση και θέση στην κοινωνική ιεραρχία. Άρχοντες και υποτελείς. Όπλα και τακτικές. Ηρωικές αφηγήσεις-μεσαιωνική λογοτεχνία. Βυζαντινές καστροπολιτείες.
9. **Η γυναίκα στο Μεσαίωνα:** α) Κοινωνικά χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου, β) γυναικείες προσωπικότητες που μπορούν να προσεγγιστούν με βιογραφική μέθοδο: Η Χίλντεγκαρντ του Μπίνγκεν (12^{ος} αιώνας), η Ζαν ντ' Αρκ (15^{ος} αιώνας), η Θεοδώρα (6^{ος} αι.) και η Άννα Κομνηνή (12^{ος} αιώνας).
10. **Οικονομία:** Από την ανταλλαγή προϊόντων στο χρήμα. Έμποροι, τραπεζίτες και συντεχνίες βιοτεχνών. Εφευρέσεις, αλλαγές, μετακινήσεις. Τα μεγάλα πλοία και οι χειμερινοί διάπλοι των θαλασσών. Αναπαραστάσεις και μαρτυρίες.
11. **Από τη φεουδαρχική βασιλεία στην ελέω Θεού βασιλεία** (14^{ος} αι.)
12. **Πόλεις-κράτη σε ακμή στην Ιταλία του 15ου αιώνα:** Οικοδομώντας νέους κόσμους στα πρότυπα της κλασικής αρχαιότητας (Φλωρεντία, Βενετία).
13. **Δοξάζοντας το Θεό με την τέχνη:** α) Από την παλαιοχριστιανική βασιλική στους σταυροειδείς ναούς, β) καθεδρικοί ναοί (ρομανικός και γοτθικός ρυθμός, υαλογραφία, γλυπτική), γ) εικόνες και ψηφιδωτά: από την υπερβατικότητα στο νατουραλισμό.
14. **Άγιοι και δαίμονες στο βυζαντινό κόσμο:** Προλήψεις και δεισιδαιμονίες για το καλό και το κακό. Η δαιμονοποίηση της αρχαίας θρησκείας, ο ναός ως κατοικία αγίου, η προσευχή και η νηστεία εξορκίζει τα κακά πνεύματα.
15. **Πόλεμος και διπλωματία στο Βυζάντιο:** Όπλα, οχυρώσεις και στρατός (διάκριση υποχρεωτικής και μισθοφορικής στράτευσης, η «αξιοποίηση» βαρβάρων στο βυζαντινό στρατό). Επίδειξη του αυτοκρατορικού μεγαλείου στους βαρβάρους. Προπαγάνδα. Η διπλωματία των γάμων: το παράδειγμα της Θεοφανούς. Θρησκεία και διπλωματία.
16. **Αυτοκράτορας και λαός στο Βυζάντιο:** α) Ποιος γίνεται αυτοκράτορας; εθνοτική και κοινωνική προέλευση και κληρονομικότητα, β) γυναίκα και εξουσία, γ) κοινωνικές τάξεις και διεκδικήσεις (η Στάση του Νίκα), δ) ο αυτοκράτορας ως προστάτης του λαού: η δωρεάν διανομή του ψωμιού ως το 618.

17. **Γη και εξουσία στο Βυζάντιο:** «Δυνατοί», μικροκαλλιεργητές, ακρίτες, εκκλησία και μονές, μεταρρυθμίσεις (το αλληλέγγυον), εισαγωγή δυτικών φεουδαρχικών θεσμών στην ύστερη βυζαντινή περίοδο.

18. **Πλούτος και φτώχεια στη βυζαντινή κοινωνία:** Καθημερινή ζωή της αριστοκρατίας και των λαϊκών στρωμάτων. Επίδειξη και ταπείνωση. Φιλανθρωπία.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τι διδάσκεται σήμερα:

Η ιστορία της Γ΄ Γυμνασίου, κάτω από τον τίτλο Νεότερη και Σύγχρονη, καλύπτει τη χρονική περίοδο από το Διαφωτισμό μέχρι και τη δεκαετία του 1990 σε Ευρώπη, Βαλκάνια και Ελλάδα.

Πρόταση:

Με δεδομένο ότι η ύλη θα ολοκληρώνεται στην Α΄ Λυκείου, η Γ΄ Γυμνασίου προτείνεται να καλύπτει την περίοδο από τον 15^ο μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Ειδικόί Στόχοι:

- να κατανοήσουν οι μαθητές-τριες τη δομή των πολυεθνικών αυτοκρατοριών και τις διαδικασίες δημιουργίας των σύγχρονων εθνικών κρατών
- να κατανοήσουν πώς συγκροτείται η ευρωπαϊκή αυτό-συνειδησία και πως εδραιώνεται η παγκόσμια ευρωπαϊκή υπεροχή
- να κατανοήσουν την έννοια της «επανάστασης» με τις πολλαπλές της εκφάνσεις (πολιτική, κοινωνική, οικονομική, τεχνική, πολιτισμική)
- να αναδειχθούν οι μεγάλες ιστορικές τομές της περιόδου και οι συνέπειές τους για τη σημερινή μας ζωή (τυπογραφία, η έννοια του χρόνου, η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, ατομικισμός, η ιδιότητα του πολίτη, εκπαίδευση)

Περιεχόμενα

A. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία (απαρχές-αρχές 19^{ου} αι.)

Εξάπλωση-κατάκτηση. Θεσμοί του κράτους: Σουλτάνος και ανάκτορα, τιμαριωτικό σύστημα, παιδομάζωμα (ντεβσιρμέ), δικαιοσύνη, φορολογικό σύστημα. Θρησκευτικοί θεσμοί, κοινότητες και πρακτικές

B. Ανακαλύψεις και Αναγέννηση (15^{ος}-16^{ος} στη Δύση)

Ανακάλυψη της Αμερικής: Η πρώτη αποικιακή εξάπλωση της Ευρώπης. Η εφεύρεση της τυπογραφίας. Μεταρρύθμιση-αντιμεταρρύθμιση. Αναγέννηση

Γ. Η απολυταρχική Ευρώπη (16^{ος}-17^{ος})

Η διαμόρφωση του συγκεντρωτικού κράτους και της απολυταρχίας -«Ενδοξη Επανάσταση» στην Αγγλία, ανάπτυξη Ρωσίας. Εμπορική επανάσταση.

Αγροτική/δημογραφική επανάσταση, Επιστημονική επανάσταση (γράμματα, τέχνες, ιδέες)

Δ. Διαφωτισμός και Επαναστάσεις (18^{ος} –μέσα 19^{ου})

Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός. Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Αμερικανική Επανάσταση. Γαλλική Επανάσταση. Ελληνική Επανάσταση. Συνέδριο Βιέννης και Παλινόρθωση. Επαναστάσεις 1830-1848

Ε. Βιομηχανική Επανάσταση και αστική τάξη (μέσα 18^{ου} αιώνα –δεκαετία 1870)

Τεχνικές αλλαγές – ατμός (σιδηρόδρομος, ατμόπλοιο). Βιομηχανικός καπιταλισμός. Αστοί και εργάτες. Συντηρητισμός, φιλελευθερισμός, σοσιαλισμός. Επιστήμη (Δαρβίνος, τηλεγράφος κλπ.). Γράμματα-τέχνες (ρομαντισμός, μουσική, νεοκλασικισμός). Η Μεγάλη Ύφεση

Στ. Εθνικισμοί και Εθνικά Κράτη (19^{ος})

Οθωμανική αυτοκρατορία και εκσυγχρονιστικές απόπειρες (Τανζιμάτ). Το Ανατολικό Ζήτημα. Βαλκανικοί εθνικισμοί και βαλκανικά έθνη-κράτη (ως το Συνέδριο του Βερολίνου). Η εθνικιστική ιδεολογία (το γαλλικό και το γερμανικό παράδειγμα). Ιταλική ενοποίηση. Γερμανική ενοποίηση

Ζ. Το ελληνικό κράτος (1830-1881)

Καποδίστριας. Όθων: δυναστεία και κόμματα, Αντιβασιλεία και θεμελίωση του σύγχρονου δυτικού τύπου κράτους, εσωτερικές και εξωτερικές κρίσεις. Η Μεγάλη Ιδέα. Επεκτάσεις των συνόρων (1864, 1881). Τα συντάγματα 1844, 1864. Γεώργιος Α΄. Αστική ανάπτυξη και απαρχές εκβιομηχάνισης (Πειραιάς, Πάτρα, Ερμούπολη). Η αγροτική μεταρρύθμιση του 1871. Από τον πολυκομματισμό στον δικομματισμό

Θεματικοί φάκελοι

A.1. Μια οθωμανική πόλη: το παράδειγμα της Βέροιας.

Οθωμανική κατάκτηση και συνέπειες για την πόλη. Η συνύπαρξη και οι σχέσεις των διαφορετικών εθνοθρησκευτικών ομάδων. Χριστιανικοί και μουσουλμανικοί μαχαλάδες. Η εβραϊκή κοινότητα. Καθημερινότητα, οργάνωση και λειτουργία μιας πολυθρησκευτικής κοινωνίας στα οθωμανικά Βαλκάνια.

A.2. Από τη Βενετοκρατία στην οθωμανική κυριαρχία: το Ηράκλειο Κρήτης.

Ένας εικονικός περίπατος στο ενετικό και το οθωμανικό παρελθόν της πόλης μέσα από τα μνημεία της πόλης. Οθωμανική κατάκτηση και μετατροπή ενετικών κτισμάτων σε μουσουλμανικά. Εξισλαμισμοί. Οι σχέσεις των ντόπιων χριστιανών με την Ενετική και την Οθωμανική διοίκηση αντίστοιχα. Οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων.

B.1. Προκολομβιανοί πολιτισμοί και οι τύχες τους μετά την άφιξη των Ευρωπαίων αποίκων

Τα γράμματα και οι επιστήμες στον πολιτισμό των Μάγια και η αρχιτεκτονική των Αζτέκων και των Ίνκας. Η αντιμετώπισή τους από τους Ευρωπαίους αποίκους.

B.2. Η τέχνη στην Ιταλία και τις Κάτω Χώρες.

Η ζωγραφική και η γλυπτική στη διάρκεια της Αναγέννησης στην Ιταλία. Η έννοια του «homo universalis» μέσα από το παράδειγμα του Λεονάρντο Ντα Βίντσι. Οι μαικήνες. Το φανταστικό και ο ρεαλισμός στην ζωγραφική των Κάτω Χωρών μέσα από τα έργα του Ιερόνυμου Μπος και του Πήτερ Μπρύγκελ.

Γ.1. Η ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αστικών κέντρων.

Έμποροι, βιοτέχνες, τραπεζίτες στη Δυτική Ευρώπη και γέννηση του καπιταλισμού. Δημιουργία νέων αστικών κέντρων. Οικονομική και κοινωνική οργάνωση της πόλης. Πύργοι ρολογιών και αλλαγή στη μέτρηση του χρόνου.

Γ.2. Γαλιλαίος και Νεύτων.

Η παρατήρηση και το πείραμα ως νέοι τρόποι ερμηνείας του κόσμου. Η σύγκρουση επιστήμης και θρησκείας, κυρίως μέσα από το παράδειγμα του Γαλιλαίου. Η ίδρυση επιστημονικών ακαδημιών στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Δ.1. Πολιορκίες στην Ελληνική Επανάσταση.

Οι τρόποι διεξαγωγής των πολεμικών συγκρούσεων και η 'τεχνολογία' του πολέμου κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Δύο παραδείγματα πολιορκίας: Τριπολιτσά και Μεσολόγγι.

Δ.2. Ελληνικές παροικίες στην Ευρώπη (Μασσαλία, Τεργέστη, Βιέννη, Οδησσός)

Τρόποι διαμόρφωσης, λειτουργίας και διοίκησης των ελληνικών παροικιών. Χωροταξική/πολεοδομική ανάπτυξη των ελληνορθόδοξων παροικιών και εικονική περιήγηση στις συγκεκριμένες πόλεις, μέσα από τα μνημειακά τεκμήρια του παροικιακού ελληνισμού. Εμπορικά δίκτυα και οικογενειακοί δεσμοί.

Δ.3. Γυναίκες και Επανάσταση.

Όψεις της γυναικείας συνεισφοράς στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, μέσα από επώνυμα και ανώνυμα παραδείγματα. Η θέση των επώνυμων γυναικών που συνεισέφεραν στον αγώνα μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Συζήτηση για αλλαγές στη θέση της γυναίκας που μπορεί να επιφέρει η επαναστατική εμπειρία.

Ε.1. Το εργοστάσιο και η εργατική τάξη: παιδική και γυναικεία εργασία.

Οι συνθήκες εργασίας και διαβίωσης για τις γυναίκες και τα παιδιά στα ορυχεία και τα εργοστάσια στις αρχές της βιομηχανικής επανάστασης. Η αντιμετώπισή τους από τους εργοδότες τους και τα εργατικά ατυχήματα. Αμοιβές και ωράριο εργασίας. Νομοθετικές ρυθμίσεις για την παιδική εργασία.

Ε.2. Ο αστός κατακτητής. Μια αστική οικογένεια στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα.

Εισοδήματα και οικιακές δαπάνες μιας αστικής οικογένειας. Το αστικό σπίτι και η διαμόρφωση των χώρων του. Οι έμφυλοι ρόλοι και τα 'καθήκοντά' τους. Κοινωνικότητα και ελεύθερος χρόνος.

Ε.3. Δικαίωμα ψήφου και καθολική ψηφοφορία

Κοινοβουλευτισμός και σύγχρονες αστικές αξίες. Το Σύνταγμα. Οι έννοιες του 'λαού' και του πολίτη. Κριτήρια συμμετοχής στις εκλογές. Ποιοι έχουν δικαίωμα

ψήφου και ποιοι αποκλείονται. Καθολική ψηφοφορία και είσοδος των μαζών στην πολιτική. Γυναικεία ψήφος.

Στ.1. Εθνικά σύμβολα

Από τα φλάμπουρα στην ελληνική σημαία, από τα πεδία της μάχης στις ζωγραφικές αναπαραστάσεις των μαχών και στην ανέγερση μνημείων. Η συμβολή των ποικίλων μορφών αναπαράστασης στη διαμόρφωση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Συγκρίσεις με εθνικά σύμβολα άλλων χωρών της ίδιας περιόδου (π.χ. Γαλλία, βαλκανικά κράτη, Ιταλία).

Στ.2. Τα μιλέτ στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η αναδιοργάνωση των εθνοθησκευτικών ομάδων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο πλαίσιο των κρατικών μεταρρυθμίσεων στον 19^ο αιώνα και οι νέες προοπτικές που χαράσσονται στη λειτουργία τους και την πολιτική, οικονομική και πολιτισμική τους δραστηριότητα. Σχέσεις μεταξύ των μιλέτ.

Z.1. Εθνικές γαίες και αγροτική μεταρρύθμιση

Η σημασία της έγγειας ιδιοκτησίας για τους επαναστατημένους Έλληνες και οι προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος των ακτημόνων. Μετάβαση από την οθωμανική κυριαρχία στο ελληνικό έθνος-κράτος και δημιουργία του ζητήματος των εθνικών γαιών. Τι καλλιεργούν και τι παράγουν οι Έλληνες αγρότες εκείνη την εποχή. Η πρώτη αγροτική μεταρρύθμιση του Αλ. Κουμουνδούρου.

Z.2. Η εκπαίδευση στο ελληνικό κράτος

Η προσπάθεια οργάνωσης της εκπαίδευσης από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Αλληλοδιδασκτική μέθοδος. Σχολικά βιβλία. Τι διδάσκονταν τα παιδιά, ποια παιδιά πήγαιναν σχολείο, πώς γινόταν το μάθημα; Πήγαιναν εξίσου τα αγόρια και τα κορίτσια σχολείο;

Z.3. Ανάπτυξη και παρακμή της Ερμούπολης Σύρου.

Η ίδρυση της Ερμούπολης στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και η ανάδειξή της στο σημαντικότερο εμπορικό λιμάνι του ελληνικού κράτους μέχρι τη δεκαετία του 1880. Ορθόδοξοι και καθολικοί. Τα ναυπηγεία του νησιού και η τέχνη της ξυλοναυπηγικής. Η μετάβαση από την ιστιοφόρο στην ατμοκίνητη ναυσιπλοΐα και οι συνέπειές της για την Ερμούπολη. Η αρχιτεκτονική της πόλης.

Z.4. Το λιμάνι του Πειραιά και η ανάπτυξή του.

Το λιμάνι του Πειραιά γίνεται κέντρο της ατμοκίνητης ναυσιπλοΐας. Τι εμπορεύματα διακινούνται στις αποβάθρες του; Τι τύπους ανθρώπων συναντά κανείς στους δρόμους τους; Πώς και πού διασκεδάζουν οι κάτοικοι ή οι επισκέπτες του λιμανιού; Ο σιδηρόδρομος που ενώνει την Αθήνα με τον Πειραιά. Σχέσεις ανάμεσα στις δύο πόλεις.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τι διδάσκεται σήμερα:

Η ιστορία της Α΄ Λυκείου, με τίτλο *Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου*, καλύπτει τη χρονική περίοδο από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή του Ιουστινιανού.

Πρόταση:

Λαμβάνοντας υπόψη την δηλωμένη πρόταση για επέκταση της υποχρεωτικής φοίτησης κατά ένα έτος και τη συνολικότερη αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προτείνεται η Α΄ Λυκείου να καλύπτει την περίοδο από το 1880 ως σήμερα.

Ειδικοί στόχοι:

- να συνδυάσουν τη θεματική και τη χρονολογική προσέγγιση ώστε να δοθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των πυκνών γεγονότων και των μεγάλων ιστορικών αλλαγών που έλαβαν χώρα στη διάρκεια των τελευταίων 120 ετών
- να εντάξουν την ελληνική ιστορία στο ευρύτερο πλαίσιο της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας ιστορίας
- να αναδείξουν τις μεγάλες ιστορικές τομές της περιόδου και τις συνέπειές τους για τη σημερινή κόσμο (επιστημονική πρόοδος και τεχνολογική εξέλιξη, βιομηχανία, αποικιοκρατία, ναζισμός, φασισμός, κομμουνισμός, διπολισμός, κατοχύρωση πολιτικών δικαιωμάτων κ.α.)
- να κατανοήσουν τα βαθύτερα αίτια και τις συνέπειες των παγκοσμίων πολέμων που σημάδεψαν τον 20^ο αιώνα
- να υιοθετήσουν μια ολόπλευρη ιστορική προσέγγιση
- να κατανοήσουν πως συγκροτείται η ευρωπαϊκή συνείδηση
- να κατανοήσουν την έννοια της «παγκοσμιοποίησης» με τις πολλαπλές της εκφάνσεις (πολιτική, κοινωνική, οικονομική, τεχνική, πολιτισμική), αλλά και τις αντίπαλες τάσεις

Περιεχόμενα

A. Ο καπιταλισμός ως παγκόσμιο σύστημα (1880 - 1914)

Η εδραίωση της νεωτερικότητας

Τεχνολογικές καινοτομίες και αλλαγές στις μεταφορές και τις επικοινωνίες. Εργοστάσια και βιομηχανικές πόλεις. Ο κόσμος της εργασίας - συνδικαλιστικό κίνημα – συνθήκες ζωής της εργατικής τάξης. Ο αγώνας για τη χειραφέτηση των γυναικών. Η αίσθηση του μοντέρνου: ζωγραφική, φωτογραφία, λογοτεχνία.

Η περιπέτεια του εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα

Τα μεγάλα έργα υποδομών. Ναυτιλία, εμπόριο, διασπορά. Υπερπόντια μετανάστευση. Η χρεοκοπία και ο ΔΟΕ. Η πολιτική ανανέωση. Ο κόσμος της υπαίθρου και η αγροτική μεταρρύθμιση. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η εκβιομηχάνιση και το εργατικό κίνημα

Αποικιοκρατία και ιμπεριαλισμός

Διεθνοποίηση της οικονομίας και αυτοκρατορικές φιλοδοξίες. Η αποικιοκρατία σε Ασία και Αφρική. Ο ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών δυνάμεων

B. Η κατάρρευση των αυτοκρατοριών

Ελλάδα: αλυτρωτισμός - εδαφική επέκταση και εθνική ολοκλήρωση

Η Μεγάλη Ιδέα. Τα Βαλκάνια στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Τα αίτια. Τα αντίπαλα στρατόπεδα, η έκρηξη του πολέμου και τα μέτωπα. Ο χαρακτήρας του πολέμου («πόλεμος χαρακωμάτων», χρήση επιστήμης/τεχνολογίας) και η εμπειρία των στρατιωτών. Η ρωσική επανάσταση. Οι συνέπειες του πολέμου: η αρχή των εθνοτήτων, η δημιουργία νέων κρατών, οι «αναθεωρητικές» δυνάμεις, μειονότητες, ΚΤΕ

Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Μικρασιατική εκστρατεία

Ο Εθνικός Διχασμός. Η εκστρατεία στην Μικρά Ασία. Η μικρασιατική καταστροφή. Η σημασία της καταστροφής : το τέλος της Μεγάλης Ιδέας. Το προσφυγικό και η ανταλλαγή πληθυσμών

Γ. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Η εποχή του Μεσοπολέμου

Η οικονομική κρίση του 1929. Η κρίση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας α) ιταλικός φασισμός, β) γερμανικός ναζισμός, γ) αυταρχικά και φασιστικά κινήματα, δ) ισπανικός εμφύλιος πόλεμος, ε) δικτατορία Ι. Μεταξά,

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Τα αίτια του πολέμου. Η εξέλιξη και τα θέατρα του πολέμου. Η γερμανική κατοχή στην Ευρώπη. Η εξόντωση των Εβραίων. Η κατάρρευση του Άξονα. Η μνήμη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου

Η Ελλάδα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος. Η εισβολή των Γερμανών και η συνθηκολόγηση. Η ελληνική κοινωνία στη διάρκεια της Κατοχής. Η αντίσταση και η συνεργασία. Η απελευθέρωση

Δ. Ο Ψυχρός Πόλεμος

Ένας διαιρεμένος κόσμος

Η αποαποικιοποίηση και το κίνημα των Αδεσμεύτων. Η διαίρεση της Ευρώπης: τα βασικά κοινωνικά-πολιτικά χαρακτηριστικά των δύο μπλοκ. Οικονομική ευημερία και κοινωνικό κράτος. Η ανάδυση της Ιαπωνίας. Η προσπάθεια ευρωπαϊκής ενοποίησης (η ιδέα, οι πρώτες προσπάθειες, η ΕΟΚ). Κινήματα διαμαρτυρίας στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ: Βιετνάμ και αντιπολεμικό κίνημα, Μάης '68, φεμινισμός, οικολογία. Η κρίση του 1973 και η οικονομική ύφεση

Η μεταπολεμική Ελλάδα

Από την Απελευθέρωση στον Εμφύλιο. Η κληρονομιά του Εμφυλίου και το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου. Το μεταπολεμικό «οικονομικό θαύμα», 1953-1973
Η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση. Η πορεία εκδημοκρατισμού στην Ελλάδα από την πτώση της χούντας μέχρι το 1989

Το Κυπριακό

Η βρετανική αποικιοκρατία στην Κύπρο. Ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας 1955-1959. Η ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας και η δύσκολη συμβίωση των δύο κοινοτήτων. Το πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή

Ε. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και οι νέες συγκρούσεις

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων και η εποχή της παγκοσμιοποίησης.

1989: η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ευρώπη. Η διεύρυνση της ΕΕ, διεθνικοί οργανισμοί, η ανάδυση της Κίνας. Η κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού και η εγκατάλειψη του κράτους πρόνοιας. Τεχνολογικές επαναστάσεις: πληροφορική, επικοινωνίες, αλλαγές στην παραγωγή και τον τρόπο ζωής

Ελλάδα : Αποβιομηχάνιση και αποδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού
έκρηξη της τουριστικής βιομηχανίας – αλλαγή καταναλωτικών προτύπων και τρόπου ζωής - ένταξη στο Ευρώ

Οι νέες συγκρούσεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Εμφύλιοι πόλεμοι και εθνικισμός, (Γιουγκοσλαβία). Στρατιωτικές επεμβάσεις (πόλεμος του Κόλπου, εισβολή σε Ιράκ και Αφγανιστάν). Θρησκευτικός ριζοσπαστισμός (11^η Σεπτεμβρίου, ισλαμική τρομοκρατία). Προσφυγική κρίση και ξενοφοβία.

Θεματικοί φάκελοι

A.1: Η διαμόρφωση της Αθήνας

Αρχιτεκτονικές, οικιστικές και πολιτικές παρεμβάσεις. Η διαμόρφωση του αστικού ιστού και η επέκταση της πόλης. Η πολυκατοικία και η εσωτερική μετανάστευση.

A.2: Η επανάσταση του κινηματογράφου

Ο κινηματογράφος και οι αναπαραστάσεις της πραγματικότητας. Από το βωβό στον ομιλούντα κινηματογράφο και τα κινούμενα σχέδια. Η βιομηχανία του θεάματος και η μαζική διασκέδαση. Ο εμπορικός κινηματογράφος στην Ελλάδα. Ιστορία και κινηματογράφος

A.3: Η αποικιοκρατική πολιτική του Βελγίου στο Κογκό

Παραδειγματικό θέμα για την αποικιοκρατική πολιτική στην Αφρική. Η κατάκτηση και η βίαιη εκμετάλλευση των ιθαγενών πληθυσμών. Οι προσπάθειες για ανεξαρτησία και οι ανάπηρες δημοκρατίες της επόμενης μέρας

B.1: Το τραύμα του Α΄ Παγκοσμίου στην τέχνη – Η μνήμη Μεγάλου Πολέμου

Ο Μεγάλος Πόλεμος και η αποτύπωσή του στη λογοτεχνία, τις εικαστικές τέχνες και τον κινηματογράφο. Από το «Ουδέν νεότερο από το Δυτικό Μέτωπο» και τη «Ζωή εν τάφω», στον Έγκον Σίλε και το «Άλογο του πολέμου».

B.3: Η Ρωσική Επανάσταση και ο αντίκτυπός της.

Οι επαναστάσεις στην Κεντρική Ευρώπη και το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. Η ρωσική καλλιτεχνική πρωτοπορία στις εικαστικές τέχνες, τη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο

B.4 : Η Θεσσαλονίκη από την οθωμανική αυτοκρατορία στο ελληνικό κράτος

Η Θεσσαλονίκη, μητρόπολη των Βαλκανίων. Εβραίοι, χριστιανοί, μουσουλμάνοι. Η πυρκαγιά του 1917. Η εγκατάσταση των προσφύγων. Ο εμπρησμός της συνοικίας Κάμπελ.

B.5: Η αποκατάσταση των προσφύγων του 1922.

Οι προσφυγικές γειτονιές. Προσφυγικοί σύλλογοι και αθλητικά σωματεία. Το τραύμα της προσφυγιάς στη λογοτεχνία, την μουσική και το θέατρο. Προφορικές μαρτυρίες.

Γ.1: Η ναζιστική ιδεολογία και τα θύματά της

Οι διώξεις αντιφρονούντων στη ναζιστική Γερμανία. Αντισημιτισμός. Ευγονική. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η «Τελική Λύση». Η εξόντωση των Ρομά. Ο πόλεμος εξολόθρευσης στην Ανατολή.

Γ.2: Τα γερμανικά αντίποινα στην κατεχόμενη Ελλάδα

Η ένοπλη αντίσταση και η λογική της ναζιστικής βίας. Μαζικές εκτελέσεις και πυρπολήσεις χωριών. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης στην Ελλάδα. Η μεταπολεμική δικαιοσύνη και οι γερμανικές αποζημιώσεις.

Γ.3: Η ίδρυση του ΟΗΕ

Η Κοινωνία των Εθνών στο Μεσοπόλεμο. Η ιδρυτική διακήρυξη του ΟΗΕ. Μέλη, όργανα και τρόπος λειτουργίας του ΟΗΕ. Οι παρεμβάσεις του ΟΗΕ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και μετέπειτα.

Δ.1: Επιστήμη και πολιτική: τα πυρηνικά όπλα και η κατάκτηση του διαστήματος

Η ρίψη της ατομικής βόμβας σε Χιροσίμα και Ναγκασάκι. Η απειλή του πυρηνικού πολέμου και η κούρσα των εξοπλισμών στον Ψυχρό Πόλεμο. Το αντιπολεμικό και φιλειρηνικό κίνημα. «Άνθρωπος στη φεγγάρι»: η κατάκτηση του διαστήματος. Η χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς και οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι.

Δ.2: Η εποχή της τηλεόρασης.

Η καταναλωτική ευημερία και οι αλλαγές στην καθημερινότητα και τον τρόπο ζωής. Ο ερχομός της τηλεόρασης στην Ελλάδα. Οι τηλεοπτικές εκπομπές και σειρές ως ιστορικές πηγές. Απλά ένα μέσο ενημέρωσης και ψυχαγωγίας; Τηλεοπτικά προϊόντα και η διαμόρφωση αισθητικών και πολιτισμικών προτύπων. Η ιδιωτική τηλεόραση. Ο πολιτισμός και η δύναμη της εικόνας.

Δ.3: Η πολιτισμική «άνοιξη» της δεκαετίας του 1960 στην Ελλάδα και τον κόσμο

Η νεολαιίστικη κουλτούρα. Η ροκ και η μαύρη μουσική. Ο κινηματογράφος των σκηνοθετών. Θέατρο, λογοτεχνία, περιοδικά. Λογοκρισία και αμφισβήτηση στα χρόνια της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

Δ.4.: Ο αγώνας ενάντια στις φυλετικές διακρίσεις

Οι ρίζες των φυλετικών διακρίσεων. Οι φυλετικές διακρίσεις στις ΗΠΑ και ο αγώνας του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και των κινημάτων των Αφροαμερικανών για ίσα δικαιώματα. Ο Αμερικανικός νότος, η δράση της ΚΚΚ και η Ρόζα Παρκς. Το καθεστώς του Apartheid και ο Νέλσον Μαντέλα.

Ε.1: Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου

Ο Ψυχρός Πόλεμος και η διαίρεση της Γερμανίας. Η ανέγερση του Τείχους του Βερολίνου. Η καθημερινή ζωή στις κομμουνιστικές χώρες. 1989: το έτος-ορόσημο. Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου και η γερμανική ενοποίηση. Η μνήμη των κομμουνιστικών καθεστώτων.

Ε.2: Οι αλλαγές στην ενημέρωση: από την εφημερίδα στο διαδίκτυο

Ο κόσμος των εφημερίδων: εκδότες, δημοσιογράφοι, τυπογράφοι. Η άνθηση των εφημερίδων και περιοδικών στην Ελλάδα μετά τη Μεταπολίτευση. Η τεχνολογική ανανέωση. Η τηλεοπτική ενημέρωση και η επανάσταση του διαδικτύου. Η κρίση του παραδοσιακού Τύπου. Η ενημέρωση στην εποχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Ε.3: Η σύγχρονη μετανάστευση προς την Ελλάδα

Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών και μεταναστριών από τα Βαλκάνια και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Δικαιώματα και νομοθεσία. Προβλήματα, διαψεύσεις, προσωπικές ιστορίες και μαρτυρίες. Η προσφυγική κρίση.

Δ. ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ Β΄ ΚΑΙ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Η Επιτροπή θεωρεί ότι για το μάθημα της Ιστορίας στις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου θα πρέπει να ακολουθηθεί η ίδια λογική ως προς τους γενικούς σκοπούς, τις μεθόδους και τα μέσα διδασκαλίας που έχει προταθεί για τα Προγράμματα Σπουδών στην δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση. Ωστόσο, τα Προγράμματα Σπουδών για τη Β΄ και Γ΄ Λυκείου συνδέονται και με τις αλλαγές που σχεδιάζονται στο σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επειδή αυτές δεν έχουν ακόμη οριστικοποιηθεί, η Επιτροπή δεν μπορεί να καταθέσει συγκεκριμένες προτάσεις για τα Προγράμματα Σπουδών για τη Β΄ και Γ΄ Λυκείου στο μάθημα της Ιστορίας, αλλά μόνο γενικές ιδέες για το περιεχόμενο του μαθήματος. Στον πυρήνα των γενικών ιδεών που ακολουθούν υπάρχει η λογική ότι το μάθημα της Ιστορίας στις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου θα πρέπει να αφορά σημαντικά ιστορικά ζητήματα τα οποία αφενός επηρεάζουν τον σύγχρονο κόσμο στον οποίο ζουν σήμερα οι μαθητές-τριες και αφετέρου διαμορφώνουν την ιστορική κουλτούρα και συνείδηση στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο.

Με βάση τα προαναφερθέντα, το μάθημα της Ιστορίας στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου θα μπορούσε να έχει θεματικό χαρακτήρα. Στη Β΄ Λυκείου το μάθημα θα μπορούσε να αφορά τη μελέτη της ιστορικής εξέλιξης στις τρεις μεγάλες ιστορικές περιόδους (αρχαιότητα, μέσοι χρόνοι, νεότερη και σύγχρονη εποχή) ζητημάτων που απασχολούν τον σύγχρονο κόσμο. Στη Γ΄ Λυκείου το μάθημα θα μπορούσε να επικεντρωθεί μόνο στον 20^ο αιώνα, με στόχο την εμβάθυνση σε συγκεκριμένα φαινόμενα και εξελίξεις που είναι σημαντικά για την κατανόηση των αλλαγών που συνέβησαν σε εκείνον τον αιώνα και σε μεγάλο βαθμό διαμόρφωσαν τον κόσμο στον οποίο ζούμε και η μνήμη τους είναι παρούσα.